

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Nicole Hořavková

**Vybrané problémy související s určením otcovství soudním
rozhodnutím**

Diplomová práce

Olomouc 2023

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Vybrané problémy související s určením otcovství soudním rozhodnutím* vypracovala samostatně a citovala všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce, včetně poznámek pod čarou, má 99 909 znaků včetně mezer.“

V Olomouci dne 16.10.2023

Nicole Hořavková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce JUDr. Renátě Šínové, Ph.D., za klíčové rady a poznatky, a to jak při volbě tématu této práce, tak i v celém průběhu její tvorby. Současně nelze opomenout ani velkou ochotu při jednotlivých konzultacích a velmi pružnou komunikaci po celou dobu trvání tvorby této práce. Stejně tak mé poděkování náleží i mé rodině, příteli a kamarádům, kteří mi byli po celou dobu mého studia oporou, a to i v nelehkých chvílích.

Obsah

Seznam použitých zkratk, zkratkových a zkrácených slov	5
Úvod.....	6
1 Určování otcovství soudním rozhodnutím	8
1.1 Obecně k určování otcovství.....	8
1.2 Třetí domněnka.....	8
1.2.1 Podstata a účel třetí domněnky	10
1.2.2 Procesní aspekty	12
2 Význam třetí domněnky.....	15
2.1 Úvahy o nadbytečnosti skutkové báze třetí domněnky v zákonné úpravě.....	15
2.2 Případy svědčící o potřebě zachování skutkové báze třetí domněnky v zákonné úpravě.....	17
2.3 Dílčí závěr.....	20
3 Zjišťování skutkového stavu v řízení.....	22
3.1 Typy důkazních prostředků.....	22
3.1.1 Znalecké posudky z oboru hematologie.....	23
3.1.2 Metody DNA diagnostiky	23
3.1.3 Znalecké zkoumání v rámci dalších oborů.....	26
3.2 Dílčí závěr.....	27
3.3 Povinnost podrobit se znaleckému dokazování.....	28
4 Procesní postup v řízení o určení otcovství v případě smrti účastníka řízení	32
4.1 Smrt domnělého otce dítěte.....	32
4.1.1 Smrt domnělého otce dítěte před zahájením řízení o určení otcovství.....	32
4.1.2 Smrt domnělého otce dítěte po zahájení řízení o určení otcovství.....	33
4.1.3 Dílčí závěr	34
4.2 Smrt matky dítěte	35
4.3 Smrt dítěte.....	35
4.3.1 Smrt dítěte před zahájením řízení o určení otcovství.....	36
4.3.2 Smrt dítěte po zahájení řízení o určení otcovství.....	37
Závěr	41
Seznam použitých zdrojů	43
Shrnutí.....	47
Abstract	48
Klíčová slova	49
Keywords.....	50

Seznam použitých zkratek, zkratkových a zkrácených slov

ABGB	Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný občanský zákoník rakouský, ve znění k 1. 1. 1904
ČR	Česká republika
ČSSR	Československá socialistická republika
DNA	Kyselina deoxyribonukleová
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚDmimoM	Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2001 Sb.m.s., o Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství
HIV	Virus lidské imunodeficiency
HLA	Lidský leukocytární antigen
Listina	Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 s Protokoly č. 1, 4, 6, 7, 12 a 13
ÚPD	Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte
ZdravSpecSl	Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů
ZoR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
ZPR	Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Tématem mé diplomové práce jsem si zvolila problematiku určování otcovství pomocí tzv. systému tří domněnek otcovství, avšak s ohledem na omezený rozsah této práce se budu podrobněji věnovat pouze vybraným problémům souvisejícím s tzv. domněnkou třetí, respektive s určováním otcovství soudním rozhodnutím. Svě téma jsem si vybrala především z důvodu, že se tato problematika dotýká mnohých z nás. Jak je shodně pojednáno v úvodní kapitole této práce, otcovství, spolu s mateřstvím, je považováno za základní statusový vztah, jenž dává vzniknout dalším rodinným vazbám. Právě s ohledem na tuto skutečnost lze dovodit zájem veřejnosti na jeho určení. Skrývá se zde však stále mnoho nevyřešených otázek v oblasti výkladu a aktuálnosti předmětných právních norem, na které se ve své práci pokusím najít odpovědi.

Při přijetí nové právní úpravy, konkrétně nového občanského zákoníku, právní úprava rodinného práva nebyla příliš pozmeněna, a to zřejmě v důsledku požadavku právní jistoty v rodinněprávních vztazích. Třetí domněnka určování otcovství nebyla výjimkou. V souvislosti s touto skutečností vyvstává otázka, zda koncepce skutkové báze třetí domněnky, která má význam pouze pro zjišťování skutkového stavu v řízení, zejména s ohledem na pokrok lékařské vědy, stále odpovídá společenské realitě? Skutečně je systém tří domněnek otcovství v praxi uplatňován tak, jak je prezentován v odborné literatuře?

Svou práci jsem rozčlenila do čtyř základních, na sebe navazujících, částí, v rámci kterých se snažím odpovědět na dle mého názoru otázky v této oblasti nejdiskutovanější a nejspornější. Kapitola první, je svou povahou spíše kapitolou úvodní, jenž usiluje o co největší přiblížení předmětné problematiky. Konkrétně je zde popsána podstata a účel třetí domněnky spolu s jejími procesními aspekty. Následující kapitola pojednává o již zmíněném významu tzv. třetí domněnky a o možnosti její nadbytečnosti v právní úpravě.

V kapitole třetí se blíže zaměřuji na oblast dokazování, která je pro řízení o určení otcovství zcela nepostradatelná. Nejprve se pokouším o nastínění jednotlivých důkazních prostředků, jež jsou pro řízení o určení otcovství typické. Podrobněji se poté zabývám problematikou znaleckých posudků, které v řízení o určení otcovství zcela nepochybně dominují. Největší pozornost však věnuji znaleckému zkoumání v oblasti hematologie, které bylo nepostradatelné zejména v minulosti, a znaleckému zkoumání v oblasti lidské genetiky, konkrétně prostřednictvím metody DNA diagnostiky, jež pro určování otcovství soudním rozhodnutím znamenala absolutní zvrát, a která v současné době patří mezi nejpřesnější, a tudíž také nejčastěji využívané metody znaleckého zkoumání. V této souvislosti můžeme opět

navázat na kapitolu druhou a položit si otázku, jaký význam má z hlediska zjišťování skutkového stavu ustanovení § 783 OZ? Závěr této kapitoly poté pojednává o povinnosti domnělého otce podrobit se nařízenému znaleckému zkoumání. Lze předmětný postup považovat za rozporný s ústavním pořádkem či zda je v takovém případě nutné, aby existence zájmu dítěte na výsledku řízení v řízení o určení otcovství převážila?

V neposlední řadě nastiňuji procesní postup soudů v situacích, kdy dojde ke smrti účastníka řízení, a to jak v okamžiku před zahájením řízení o určení otcovství, tak v jeho průběhu. Zejména svou pozornost ubírám k případům úmrtí dítěte, jelikož zde zákonodárce neposkytuje zcela jednoznačné řešení, jako tomu je například v případě smrti domnělého otce.

Cílem této práce je zjistit, zda tzv. třetí domněnce určování otcovství stále oprávněně náleží místo v zákonné úpravě či zda ji lze pokládat za již překonanou, a to právě s ohledem na možnosti v oblasti znaleckého dokazování, jenž v současnosti pokrok lékařské vědy přináší. Současně se pokusím nastínit možnou podobu budoucí právní úpravy, zejména v oblasti procesního postupu soudů v případech smrti dítěte, pro které právní úprava neposkytuje jasné vodítko.

K dosažení daných cílů a zodpovězení výše zmíněných otázek budou v této práci použity následující vědecké metody. V úvodu každé kapitoly bude využita převážně metoda popisná, doplněná o metodu explanace, a to pro účely uvedení do předmětné problematiky. V rámci diplomové práce budu hojně pracovat s názory autorů jednotlivých publikací, tyto komparovat a v případech, kdy s těmito nesouhlasím, text doplňovat o názor vlastní. V případech, kdy předmětná právní úprava není zcela jednoznačná, se uchýlím k metodám výkladovým, zejména poté k výkladu jazykovému a teleologickému.

I přes to, že problémy, o kterých práce pojednává, jsou stále v rámci právní teorie i praxe aktuální, valná většina dostupných zdrojů se vztahuje k právní úpravě dřívější. Zdrojů, jenž se týkají současné právní úpravy, je omezené množství a jedná se zejména o komentářovou literaturu, judikaturu a odborné články. I přes tuto skutečnost byly však v práci použity zdroje, co možno nejaktuálnější.

Diplomová práce vychází z právního stavu ke dni 16.10.2023.

1 Určování otcovství soudním rozhodnutím

1.1 Obecně k určování otcovství

Dle aktuální právní úpravy je otcovství, spolu s mateřstvím, pokládáno za základní statusový vztah, prostřednictvím kterého vznikají další rodinné vazby.¹ Z tohoto pak plyne zájem společnosti na jeho určení. Vzhledem ke skutečnosti, že v případě otcovství nelze vycházet ze všeobecně použitelného pravidla, jak tomu je u mateřství, tedy že matkou dítěte je žena, která dítě porodila², byl zákonodárcem do právní úpravy vtělen tzv. systém tří domněnek otcovství.

Jedná se konkrétně o domněnky vyvratitelné, což znamená, že tyto platí, dokud není prokázán opak. Zákon stanovuje přesné pořadí pro jejich uplatnění, tj. pokud byly naplněny podmínky pro použití první domněnky, není zde aplikační prostor pro využití domněnky druhé či třetí. Tento pak nastává až v případě, kdy je předchozí domněnka úspěšně vyvrácena.³ Domáhat se určení otcovství návrhem na určení otcovství však lze pouze v situaci, nebylo-li dosud otcovství k dítěti právně určeno. V opačném případě musí být toto nejprve pravomocně popřeno a až poté je možné přistoupit k vlastnímu určení otcovství domnělého otce k dítěti.⁴

1.2 Třetí domněnka

Jak již z názvu vyplývá, ve své práci se budu podrobněji věnovat právě domněnce třetí. S ohledem na výše uvedené tato nastoupí až v případě, kdy otcovství nebylo určeno pomocí domněnek předchozích, tedy v situaci, kdy domněnka otcovství nesvědčí manželku matky a současně otcovství nebylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, kdy tento názor mimo jiné zastal taktéž již za účinnosti předchozí právní úpravy Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 12.10.1965, sp. zn. 5 Cz 81/65, v němž uvedl, že: „Právní stav založený zákonnou domněnkou otcovství manžela matky dítěte podle § 51 zák. o rodině brání tomu, aby bylo určeno otcovství k témuž dítěti.“⁵ Je nutné, aby podmínka neexistence určení otcovství jiným mužem k dítěti byla naplněna k okamžiku vyhlášení soudního rozhodnutí. V praxi je velmi časté, že matka učiní po podání návrhu na určení otcovství souhlasné prohlášení s jiným mužem, aby úspěšnosti návrhu domnělého otce zabránila. V takovém případě je poté řízení o určení otcovství v souladu s ustanovením § 424 ZŘS zastaveno. Je však otázkou a zároveň povinností soudu zvážit,

¹ POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Rodinné právo – právní postavení dítěte*. Praha: Wolters Kluwer, 2019., s. 25

² Ustanovení § 775 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 192.

⁴ HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce. *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 8, s. 4-5.

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12.10.1965, sp. zn. 5 Cz 81/65.

zda takový postup není v rozporu s nejlepším zájmem dítěte a nezasahuje do některého z jeho základních práv, a to například do práva na ochranu rodinného života (čl. 8 Úmluvy) či do práva znát svůj původ, včetně práva na péči vlastními rodiči (čl. 7 ÚPD).⁶

Třetí domněnka je upravena v ustanovení § 783 OZ, konkrétně v odstavci druhém, dle kterého je za otce považován muž, jež s matkou dítěte souložil v době, od které neuběhlo od narození dítěte méně než 160 a více než 300 dní, ledaže otcovství vylučují závažné okolnosti.⁷ V této souvislosti je nutné zmínit, že za třetí domněnku nelze považovat předmětné ustanovení jako celek, nýbrž je nutné rozlišovat mezi odstavcem prvním, jako právní skutečností, pomocí které dochází k určení otcovství, a odstavcem druhým, jako vyvratitelnou domněnkou usnadňující dokazování v řízení před soudem. Správnost tohoto závěru podporuje také nemožnost popřít otcovství, jež je založeno rozhodnutím soudu ve smyslu ustanovení § 783 OZ.⁸ Dle judikatury ESLP⁹, je třetí domněnka považována za odraz principu, že mezi práva dítěte mimo jiné, lze podřadit taktéž právo na vznik právního vztahu s biologickým otcem (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 13. 2. 2018, sp. zn. III. ÚS 178/18, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23.08.2017, sp. zn. 21 Cdo 1369/2015 a ze dne 30.10.2017, sp. zn. 21 Cdo 1852/2017). Co se týče vytyčení cíle třetí domněnky, dle komentářové literatury na tomto nepaduje úplná shoda. Šínová¹⁰ uvádí, že za cíl je nutné považovat určení muže, u něhož je existence vazby na dítě prokázána bez možnosti jakéhokoliv jejího vyvrácení, a nikoliv určení muže, jež se jeví být nejpravděpodobnějším genetickým otcem daného dítěte. Naopak Králíčková¹¹ je toho názoru, že za předpokladu, kdy je možné prostřednictvím genetických testů profilace DNA, za otce dítěte s vysokou pravděpodobností určit daného muže, je třeba tyto nařídít a patřičně k nim přihlídnout, a to i přes odpor účastníka řízení. Z tohoto plyne, že na *tradiční* zákonnou domněnku je nutné již nahlížet jako na překonanou, kdy toto stanovisko zaujal taktéž Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I.ÚS 987/07 (k tomuto blíže viz kapitola 2 této práce).

⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 932.

⁷ Ustanovení § 783 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 931.

⁹ Rozsudek ESLP ze dne 7. 2. 2002, *Mikulić proti Chorvatsku*, č. 53176/99.

¹⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 931.

¹¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 527.

V souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku převážila v rámci rekodifikace rodinného práva, v porovnání s předchozí právní úpravou, spíše kontinuita než diskontinuita.¹² Důvodem byl zejména požadavek právní jistoty v rodinněprávních vztazích. I přesto se naskytly oblasti, u kterých byla změna více než potřebná, a to z důvodu změn ve společnosti, na něž bylo poukazováno taktéž ze strany teorie. Za tuto oblast, lze zcela jistě považovat právě určování otcovství.¹³ Podíváme-li se speciálně na určování otcovství pomocí třetí domněnky, zde se změny týkaly, až na výjimky, především formulace textu právní úpravy. Za tuto výjimku lze považovat úpravu nejkratší možné doby pro narození dítěte, a to konkrétně její zkrácení ze 180 na 160 dní¹⁴, jež nyní koresponduje se současným stavem a možnostmi lékařské vědy a praxe, která je nyní schopna zachránit plod i v případech předčasných porodů, konkrétně pak již od 25. týdne těhotenství.¹⁵ Požadavku na vložení zvláštních podmínek pro dokazování, jako součást textu nové právní úpravy, nakonec nebylo vyhověno. Toto kritizovala zejména Winterová¹⁶, která považovala za žádoucí zakotvení obligatorního znaleckého posudku.

1.2.1 Podstata a účel třetí domněnky

Jak již bylo výše uvedeno, třetí domněnka považuje za otce dítěte muže, jež souložil s matkou v době, od které neuběhlo od narození dítěte méně než 160 a více než 300 dní.¹⁷ Tato je pak označována jako doba rozhodná či kritická (dále jen „kritická doba“).¹⁸ Její počátek určuje datum narození dítěte uvedený v rodném listě nebo ve výpisu z knihy narození¹⁹, když tento se na rozdíl ode dne, kdy došlo k souloži, do kritické doby započítává.²⁰ Dřívější judikatura přesně stanovovala okamžik narození dítěte, a to tak, že za tento považovala nikoliv již okamžik dostavení se porodních bolestí, nýbrž až samotné oddělení dítěte od mateřského

¹² K tomuto podrobněji srov. např. FRINTA, Ondřej, TÉGL, Petr. O návrhu nového občanského zákoníku a jeho kritice (a taky o kontinuitě a diskontinuitě). *Právní rozhledy*, 2009, č. 14, s. 495 a násl.

¹³ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 46.

¹⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., obecná část, s. 194.

¹⁵ NOVOTNÁ, Věra. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (2.). *Právo a rodina*, 2014, roč. 16, č. 2, s. 1-2.

¹⁶ WINTEROVÁ, Alena. K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky). *Právní rozhledy*, 2012, č. 23-24, s. 839.

¹⁷ ŠMÍD, Ondřej, DEJMANOVÁ, Radka. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017., s. 34

¹⁸ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Praha: C.H. Beck, 1999, s. 81.

¹⁹ PLECITÝ, Vladimír a kol. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 66.

²⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 527

těla²¹. Současná judikatura se vymezením tohoto okamžiku nadále nezabývá, a to z důvodu, že okamžik uvedený v porodopisu již problémy nevyvolává.²²

Vlastní definice soulože v dřívějším zákoně o rodině obsažena nebyla a stejně tomu tak je i v OZ. V minulosti bylo za soulož považováno *immissio penis in vaginam*, tedy spojení pohlavních orgánů muže a ženy, kdy tímto byla soulož dokonána, a to bez ohledu na skutečnost, zda došlo k pohlavnímu uspokojení či nikoliv. Nicméně i starší judikatura přiznávala, že soulož může být dokonána i pouhým dotykem pohlavních orgánů²³. Tento názor vyslovil například Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 23. 6. 1938, sp. zn. Rv II 476/38, když uvedl že: „Pojem „soulože“ ve smyslu § 163 obč. zák. není sice v zákoně určen, podle smyslu a účelu však, který má řečený zákonný předpis na mysli, jest nepochybně rozuměti souloží takový úkon pohlavního života, který může vésti k oplodnění ženy. Proto nelze souloží rozuměti jen normální soulož, vykonanou vniknutím údu mužova do pohlavního orgánu ženy, nýbrž i pouhý jejich dotyk (srov. rozh. Gl. U. č. 4872, 15550).“²⁴ Z tohoto důvodu je potřeba se uchýlit k výkladu širšímu, a tudíž za soulož je pro tyto účely nutné považovat taktéž jakékoliv činnosti pohlavního života, ať už více či méně obvyklé, které mohou vést k oplodnění ženy, a to i bez vědomí muže, kdy úmysl zplodit dítě není relevantní. Tento způsob výkladu je poté jako jediný v souladu s novým pojetím trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.²⁵ Polišínská²⁶ je pak toho názoru, že ustanovení § 783 OZ lze využít a otcovství určit i v případech, kdy soulož muže s matkou dítěte nebyla vykonána způsobem, jak uvádí výše uvedené rozhodnutí, konkrétně se bude jednat o situace, ve kterých žena naložila s genetickým materiálem muže takovým způsobem, jež vedl k jejímu oplodnění. S tímto názorem lze souhlasit, jelikož s ohledem na výše uvedenou judikaturu ESLP, smyslem a účelem předmětného ustanovení je zaručení práva dítěte na vzniku právního vztahu s biologickým otcem, nikoliv však způsob zplození dítěte.

Co se týče problematiky výkladu pojmu *závažných okolností vylučujících otcovství*, i tento prošel v průběhu let řadami změn. Za účinnosti dřívější právní úpravy byly pod tento pojem podřazovány kupříkladu námitky, že v době soulože s domnělým otcem, byla matka již

²¹ Blíže viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl I.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 831.

²² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 527.

²³ Tamtéž.

²⁴ POLIŠENSKÁ, Petra. *Přehled judikatury ve věcech vztahů mezi rodiči a dětmi: (s přihlédnutím k novému občanskému zákoníku).* Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 45.

²⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 527.

²⁶ POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Rodinné právo – právní postavení dítěte.* Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 31.

těhotná, že se jednalo o muže, jenž byl prokazatelně neplodným nebo nezpůsobilým k souloži či námitka, že matka v rozhodné době měla souložníků více. Mimo rozsah tohoto pojmu byly poté řazeny skutečnosti, zda v rámci soulože byl použit prezervativ či zda muž dosáhl ejakulace. Zvláštní režim byl stanoven pro posuzování užívání antikoncepčních prostředků. V tomto případě bylo otcovství muže považováno za vyloučené, pokud bylo na základě znaleckého posudku prokázáno, že při užití těchto antikoncepčních prostředků bylo oplodnění matky v rámci této soulože zcela nemožné. S ohledem na nemožnost prokázání přesného biologického původu dítěte, docházelo v praxi k situacím, kdy v případě uplatnění námitky více souložníků, připouštěla doktrína možnost dítěte si mezi předmětnými souložníky otce vybrat²⁷. V současné době, zejména v důsledku pokroku lékařské vědy, tyto problémy již nenastávají, jelikož v případě dokazování se soudy uchylují automaticky k provádění znaleckých posudků, zejména poté metodou profilování DNA²⁸, tudíž nelze vyloučit, aby byl za otce dítěte soudním rozhodnutím určen muž, jež v době kritické s matkou dítěte nesouložil či u kterého se předmětná soulož nepodařila prokázat, za předpokladu, že z provedeného genetického dokazování vyplývá, že je genetickým otcem dítěte²⁹ (k tomuto blíže viz kapitola 3 této práce).

1.2.2 Procesní aspekty

Určit otcovství pomocí třetí domněnky lze na rozdíl od domněnky první, jež nastává *ex lege* a domněnky druhé, pro jejíž uplatnění je vyžadováno souhlasné prohlášení rodičů dítěte, pouze v rámci soudního řízení. Tato koncepce byla do právní úpravy vtělena v souladu s mezinárodními závazky, konkrétně v souladu s čl. 3 EÚDmimoM, jež stanoví, že v případě dítěte narozeného mimo manželství, lze otcovství určit dvojím způsobem, a to dobrovolným uznáním či soudním rozhodnutím.³⁰ Soudní řízení o určení otcovství je ovládáno *zásadou dispoziční*, tudíž je možno zahájit pouze na návrh. Aktivní legitimace přísluší dítěti, matce dítěte a domnělému otci, kterému však toto právo bylo přiznáno až v důsledku přelomové judikatury ESLP, týkající se čl. 8 Úmluvy, konkrétně pak ve věci *Keegan proti Irsku*^{31,32}, na základě které byla provedena novelizace ustanovení § 54 ZoR³³. Matka dítěte naopak svou aktivní legitimaci

²⁷ SEDLÁČEK, Jaromír. In: ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl I.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 831.

²⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 527 – 528.

²⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 6. 5. 1967, sp. zn. 5 Cz 32/67.

³⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 526.

³¹ Rozsudek ESLP ze dne 26. 5. 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90.

³² K tomuto blíže viz HADERKA, Jiří. Případ Keegan v. Irsko. *Právní rozhledy*, 1995, č. 8, s. 311.

³³ Konkrétně se jednalo o novelizaci provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. s účinností k 1. 8. 1998.

získala poněkud dříve, a to spolu s účinností ZPR, když do této doby jí příslušelo v řízení pouze postavení svědka.³⁴ Pro podání návrhu na zahájení řízení o určení otcovství zákon lhůtu nikterak nevynechává, z čehož vyplývá, že určit otcovství lze i k dítěti již zletilému.³⁵ Tento závěr potvrdil taktéž Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 12.7.1944, sp. zn. Rv II 132/44, a to s následujícím odůvodněním: „Nelze ani zletilému nemanželskému dítěti upírat právo, aby byl zjištěn muž, kterého je pokládán za jeho otce, neboť i u něho je vzhledem k nezadatelnosti tohoto práva, plynoucího z § 163 obč. zák., takový zájem zcela přirozený.“

Břemeno tvrzení a břemeno důkazní, ohledně soulože v kritické době, nese především návrhová strana, a to i přesto, že řízení o určení otcovství je svou povahou *řízením nesporným*, jež je ovládáno *zásadou vyšetřovací*. *Nesporným* se řízení o určení otcovství však stalo až k 1. 1. 2014, tedy k účinnosti nového občanského zákoníku, do této doby bylo svou povahou *řízením sporným*.³⁶ Z tohoto pak plyne povinnost soudu zjišťovat, zda domnělému otci svědčí zákonná domněnka a zda v důsledku závažných okolností není jeho otcovství vyloučeno i v situaci, kdy domnělý otec v řízení projeví vůli otcovství uznat. Jedná se tedy o povinnost soudu rozhodovat na základě bezpečně zjištěného skutkového stavu věci.³⁷ Tomuto závěru nasvědčuje taktéž konstantní judikatura, kupříkladu Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 3. 9. 1968, sp. zn. 1 Cz 39/68, vyslovil, že pro zamítnutí žaloby na určení otcovství není dostatečné, pokud byla v řízení vznesena námitka, že se matka v kritické době pohlavně stýkala s vícero muži.³⁸ Je však nutné zdůraznit, že z názoru, který byl vysloven Nejvyšším soudem v předmětném rozhodnutí, zcela jistě nelze usuzovat na bagatelizování takovéto námítky v soudní praxi.

Rozsudek, jímž je otcovství k dítěti určeno, je dle novější literatury považován za rozhodnutí *konstitutivní povahy*³⁹. Jedná se o odklon od dříve zastávaného názoru⁴⁰, jež se přikláněl k *deklaratornímu* charakteru rozhodnutí. Současná teorie uvádí, že sice deklaraci lze připustit v případech, ve kterých by byla stoprocentní shoda genetického a právního otcovství zaručena, avšak s ohledem na skutečnost, že na kategorie genetického a právního otcovství je pohlíženo jako na kategorie odlišné, není možné ve stávající situaci rozhodnutí deklaratorní

³⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*, Praha: Leges, 2016, s. 929-930.

³⁵ ŠMÍD, Ondřej, DEJMANOVÁ, Radka. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 34.

³⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 931, 936.

³⁷ Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSSR ze dne 14.11.1979, sp. zn. NS Cpj 41/79.

³⁸ POLIŠENSKÁ, Petra. *Přehled judikatury ve věcech vztahů mezi rodiči a dětmi: (s přihlédnutím k novému občanskému zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 50-51.

³⁹ SPÁČIL, Jiří. In: HUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, komentář k § 54, s. 235.

⁴⁰ ELIÁŠ, Josef a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: Orbis, 1970, komentář k § 54, s. 201.

charakter přiznat.⁴¹ Co se týče otázky účinků statusového rozsudku, zde není odpověď zcela jednoznačná. Dle Jantošové⁴² je ve většině případů, kupříkladu při stanovení počátku realizace rodičovské povinnosti putativního otce, nutné přiznat rozsudku účinky *ex nunc*, tedy že jeho účinnost nastává spolu s právní mocí. Šínová⁴³ k tomu dodává, že s ohledem na skutečnost, že statusový poměr, jež je založen právní mocí rozsudku, působí zpětně ke dni narození dítěte, je potřeba pro určité případy přiznat rozsudku účinky zpětné, tedy *ex tunc*, když tak tomu bude například při ukládání plnění vyživovací povinnosti určenému otci. Vydáním tohoto statusového rozsudku nastává překážka *rei iudicatae*, jež je jedním z projevů zásady *ne bis in idem*, tj. ne dvakrát v téže věci, která je uplatňována napříč právními řády.⁴⁴

⁴¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 931, 934.

⁴² JANTOŠOVÁ in PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019, s. 856.

⁴³ ŠÍNOVÁ, Renáta in MELZER Filip, TÉGL Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 934 – 935.

⁴⁴ JANTOŠOVÁ, Klára. In: PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019, s. 856.

2 Význam třetí domněnky

2.1 Úvahy o nadbytečnosti skutkové báze třetí domněnky v zákonné úpravě

Jak již bylo v předchozí kapitole naznačeno, význam třetí domněnky a její opodstatněnost v zákoně, je v právní teorii tématem velmi diskutabilním. Za prvotní judikaturu zabývající se určením otcovství pomocí znaleckého dokazování v oblasti genetiky je považováno rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 6. 5. 1967, sp. zn. 5 Cz 32/67, v rámci kterého soud konstatoval, že i za předpokladu, že domněnka, dle ustanovení § 54 odst. 2 ZoR (nynější ustanovení § 783 odst. 2 OZ), žalovanému nesvědčí, nelze vyloučit určení otcovství jiným způsobem.⁴⁵ Stěžejní judikaturou je poté v tomto ohledu, již v předchozí kapitole zmíněný, náleží Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07, v němž Ústavní soud označil konstrukci třetí domněnky za již překonanou⁴⁶, jež neodpovídá moderní medicíně a společenské realitě, s odůvodněním, že skutková báze třetí domněnky byla konstruována v době, kdy z medicínského hlediska nebylo možné se stoprocentní jistotou znalecky určit, že domnělý otec je skutečně otcem daného dítěte. Z tohoto důvodu vyplynula potřeba zakotvení jednoznačné dikce v zákoně, tedy právě konstrukce třetí domněnky, jež je vázána na skutečnost jinou, a to na soulož matky dítěte a muže, který je považován za domnělého otce dítěte.⁴⁷

Nyní však, v důsledku pokroku lékařské vědy, je na základě metody DNA diagnostiky již možné otce dítěte jednoznačně určit, a tudíž potřeba aplikace třetí domněnky, která prokazuje otcovství muže pouze nepřímo, nadále nevystává.⁴⁸ Ústavní soud danou věc uzavřel s tím, že: „Nelze proto považovat za jedině správný postup ten, že soud se bude napřed zabývat tím, zda došlo k souloži, a teprve v případě prokázání soulože nařídí znalecký posudek, aby zjistil, zda závažné okolnosti mužovo otcovství nevylučují. Není vadou řízení, pokud soud přímo přistoupí ke znaleckému dokazování metodami DNA diagnostiky.“⁴⁹ Ačkoliv právní úprava určování otcovství soudním rozhodnutím nevychází z povinnosti obligatorně znalecké dokazování v řízení nařídít, tento postup soudů zapříčinila skutečnost, že řízení o určení otcovství je ovládáno zásadou *vyšetřovací*. Proto soudy, pro podporu souladu domněnky se skutečným stavem, důkaz pomocí metody DNA diagnostiky v mnohých případech provedly. V praxi se poté předmětný postup soudů osvědčil natolik, že nařizování dokazování v oblasti

⁴⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 6. 5. 1967, sp. zn. 5 Cz 32/67.

⁴⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodinné právo*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022, s. 184.

⁴⁷ POLIŠENSKÁ, Petra. *Přehled judikatury ve věcech vztahů mezi rodiči a dětmi: (s přihlédnutím k novému občanskému zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 58.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07.

genetiky převážilo nad dokazováním výpovědí matky dítěte a domnělého otce o existenci a datu soulože, což zapříčinilo zmiňované překonání skutkové báze třetí domněnky.⁵⁰ Radvanová⁵¹ k tomuto uvádí, že dalším důvodem překonání domněnky, je taktéž již výše uvedená skutečnost, že na rozdíl od dokazování pomocí metody DNA diagnostiky, v rámci které lze otcovství určit jednoznačně a přímo, je důkaz soulože v rozhodné době pouze důkazem nepřímým.⁵²

Na základě již uvedeného se jeví nejlepším řešením odstranění překonané zákonné úpravy a její nahrazení úpravou novou, odpovídající současnému poznání lékařské vědy. K tomuto závěru, který je mimo jiné taktéž v souladu se závěry uvedenými v rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 21 Cdo 1852/2017⁵³, se přiklání také Králíčková⁵⁴, která poukazuje na změnu zákonné úpravy v mnoha zahraničních právních řádech, když konkrétně zakotvením povinnosti soudu určit v řízení za otce dítěte daného muže, jehož otcovství se na základě rozboru DNA jeví být vysoce pravděpodobným, došlo k nahrazení domněnky samotné. Předmětné řešení bylo zvoleno například taktéž v celosvětově známé publikaci zvané „*Model Family Code from a Global Perspective*“⁵⁵ (dále jen „*MFC*“), v níž došlo konkrétně k nahrazení systému domněnek institutem *parentage by ingentio*, tj. rodičovstvím, jež je založeno na dobrovolném uznání rodičovského poměru k dítěti (srov. čl. 3.5 MFC), který je poté navíc doplněn o soudem určené otcovství na základě metody DNA diagnostiky (srov. čl. 3.10 MFC).⁵⁶ Zakotvení předmětného řešení je zcela pochopitelné a akceptovatelné, a to s ohledem na skutečnost, že ve většině případů dokazování pomocí metody DNA diagnostiky koresponduje s biologickými zákonitostmi reprodukce lidského rodu. To znamená, že tedy za předpokladu, že v návrhu na určení otcovství bude označen za otce dítěte muž, který s matkou dítěte v kritické době skutečně souložil, v rámci rozboru DNA bude tato skutečnost potvrzena, a naopak při rozboru DNA bude odhaleno, že za otce dítěte byl nesprávně označen muž, jenž s matkou dítěte v kritické době nesouložil. Avšak v praxi se vyskytují následující

⁵⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 939.

⁵¹ RADVANOVA, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 58.

⁵² V rámci dokazování pomocí metody DNA diagnostiky totiž znalec může dojít ke dvojímu závěru, a to buď k závěru, dle kterého předmětný muž otcem daného dítěte s jistotou být nemůže či k závěru, že jeho otcovství je nutné považovat za nevyvratitelné. Následně je nutné určit pravděpodobnost otcovství takového muže, přičemž dle Hummelovy stupnice, lze v případě ekvivalentu „otcovství prakticky prokázané“, tedy v případě výsledné hodnoty nad 99,75 %, otcovství takového muže soudním rozhodnutím určit.

⁵³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.10.2017, sp. zn. 21 Cdo 1852/2017.

⁵⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 531.

⁵⁵ SCHWENZER, Ingeborg, DIMSEY, Mariel. *Model Family Code. From a Global Perspective*. Antwerpen. Oxford: Intersentia, 2006, 257 s.

⁵⁶ RADVANOVA, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 50.

případy, třebaže tyto jsou spíše ojedinělého charakteru, v nichž předmětné řešení neobstojí a určování otcovství pouze pomocí metody DNA diagnostiky selhává.⁵⁷

2.2 Případy svědčící o potřebě zachování skutkové báze třetí domněnky v zákonné úpravě

Jedním z případů, v nichž dokazování pouze pomocí metody DNA diagnostiky nebude dostačující je situace, v níž domnělý otec dítěte pochází z jednovaječných dvojčat. Ačkoliv jednovaječná dvojčata disponují odlišnými otisky prstů, jejich DNA je obecně považována za shodnou. Za těchto okolností, za nichž v zákoně bude konstrukce třetí domněnky absentovat, se soud ocitne v patové situaci, jelikož v tomto případě genetické hledisko samo o sobě neobstojí a soud bude nucen přistoupit k dalším důkazním prostředkům, konkrétně k výsledku matky dítěte, v rámci kterého bude hledisko soulože v kritické době stejně zjišťovat. I toto však může být nedostatečné, a to v případě, v němž jednovaječná dvojčata nebude možné pro běžného pozorovatele, tedy včetně matky dítěte, vizuálně od sebe odlišit. Tato o existenci jednovaječného dvojčete domnělého otce nemusí mít povědomí. Tento problém lze přirovnat k institutu *exceptio plurium concubentium*, tj. k námitce více souložníků, jež zde byl přítomen za účinnosti ABGB, tedy k situaci, v níž matka dítěte v kritické době souložila s vícero muži.⁵⁸ V takových situacích se poté praxe přiklonila k řešení, ačkoliv toto může být v některých případech zcela v rozporu s biologickým základem, dle kterého je rozhodujícím stanovisko matky určující jednu osobu za pravděpodobného otce dítěte.^{59 60}

Mezi další specifické situace, můžeme zařadit případy tzv. ukradeného mužského spermatu. Konkrétně se jedná o situace, v rámci kterých žena určitým podvodným jednáním získá genetický materiál daného muže a ten poté použije, bez vědomí tohoto muže, ke svému oplodnění. Následně žena podá návrh na určení otcovství, v němž tohoto muže označí za otce daného dítěte. Za předpokladu, že zákonná úprava bude založena pouze na hledisku genetického původu, a tudíž prostřednictvím metody DNA diagnostiky bude otcovství daného muže potvrzeno, bude tento muž za otce daného dítěte soudem určen. Právní teorie je toho názoru, že ačkoliv se tato situace může jevit jako nespravedlivá, přičítící se biologickým zákonitostem reprodukce lidského rodu, je nutné, aby právo dítěte dle čl. 7 ÚPD, tedy právo

⁵⁷ Tamtéž, s. 58.

⁵⁸ Blíže viz ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému občanskému zákoníku a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl I.* Praha: V. Linhart, 1935, s. 827.

⁵⁹ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku.* V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 58-59.

⁶⁰ Stanovisko matky, určující jednu osobu za pravděpodobného otce dítěte, je však nutné považovat za zcela krajní prostředek, v praxi zřídka se vyskytující. Mnohem častěji dochází k situaci, kdy jeden z mužů v rámci soudního řízení souloží s matkou uzná.

dítěte znát svůj původ a právo na péči jeho vlastními rodiči, i za těchto okolností vždy převážilo, když důležitost tohoto závěru vyzdvihl také Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010, a tudíž je nezbytné aby i v těchto případech byl tento muž za otce daného dítěte soudem určen.^{61 62} V praxi se však vyskytují případy, kdy soudy, i přes skutečnost, že v rámci metody DNA diagnostiky bylo otcovství daného muže potvrzeno, předmětný návrh na určení otcovství zamítly a tohoto muže za otce dítěte neurčily.

Dle mého názoru je za těchto okolností potřeba rozlišovat dvě situace. V první z nich se bude jednat o případ, ve kterém mezi matkou dítěte a domnělým otcem došlo k souloži⁶³. Za těchto okolností se přikláním k názoru Nejvyššího soudu, jelikož se domnívám, že ačkoliv, jak již bylo uvedeno výše, se toto může jevit jako nespravedlivé, je potřeba, aby otec v případě vykonání soulože, byl současně srozuměn s možností, že výše nastíněná situace může nastat. Dle mého názoru je tedy zapotřebí, aby právo dítěte znát svůj původ a právo na péči jeho vlastními rodiči v těchto případech vždy převážilo. Předmětný názor Nejvyššího soudu však opomíjí situace, sice v praxi jistě sporadicky se vyskytující, v níž soulož a ani jakákoliv jiná činnost pohlavního života, ať už více či méně obvyklá, která může vést k oplodnění ženy, a to i bez vědomí muže, když úmysl zplodit dítě není relevantní, vykonána nebude, a přesto žena genetický materiál muže získá a tento použije ke svému oplodnění. Za těchto okolností je zcela pochopitelná snaha obecných soudů o zmírnění dopadů, jež generalizující názor Nejvyššího soudu přináší. V takovém případě se domnívám, že neexistuje legitimní důvod pro určení otcovství daného muže, a tudíž je zapotřebí, aby právo dítěte znát svůj původ a právo na péči jeho vlastními rodiči ustoupilo. Z výše uvedeného je zcela patrné, že k předmětné problematice je potřeba přistupovat velmi individuálně, s přihlédnutím ke všem okolnostem případu, a tedy výše zmíněný názor Nejvyššího soudu nelze uplatnit generálně.

Zdánlivě by se mohlo jevit, že obdobně budou řešeny situace anonymního dárcovství mužského spermatu, konkrétně tedy, zda bude za otce daného dítěte určen muž, jenž zárodečný materiál poskytl ženě, která není provdána. Již z povahy anonymního dárcovství zárodečného materiálu je zjevné, že ačkoliv tento muž s matkou dítěte nikdy nesouložil, jeho otcovství bude v rámci rozboru DNA potvrzeno. V těchto případech však zákonná úprava podává jasné vodítko, a tedy že za otce dítěte je *ex lege* považován muž, který dal k umělému oplodnění

⁶¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 936.

⁶² Okrajově lze poznamenat, že shodně k dané problematice přistupuje taktéž německá právní úprava, která taktéž v předmětných případech upřednostňuje existenci příbuzenské vazby.

⁶³ Pro tyto účely je nutné za soulož považovat, v souladu s definicí soulože v kapitole 1.2.1 této práce, taktéž jakékoliv činnosti pohlavního života, ať už více či méně obvyklé, které mohou vést k oplodnění ženy, a to i bez vědomí muže, když úmysl zplodit dítě není relevantní.

souhlas.⁶⁴ V souladu se zvláštní právní úpravou, konkrétně ustanovením § 8 ZdravSpecSl, předmětný souhlas uděluje partner matky dítěte, resp. muž z neplodného páru.⁶⁵ Jedná se o vyvratitelnou domněnku, praxí označovanou jako „jedna a půltá domněnka“, jejímž základem je právě tento informovaný souhlas partnera matky.

V neposlední řadě zde můžeme taktéž podřadit případy, v rámci kterých předmětný vzorek, potřebný pro rozbor DNA, nebude možné z rozličných důvodů získat, zejména poté za situace, v níž muž, jehož otcovství má být určeno, je již po smrti a jehož tělo se nachází na neznámém místě. Za předpokladu, že zákonná úprava bude založena pouze na hledisku genetického původu, se zde opět dostáváme do obtížné situace. V takovém případě bude nutné uchýlit se k provedení testu DNA u osob, jenž mají k domnělému otci příbuzenský vztah. Tento postup je však časově a finančně náročnější, jelikož pro dosažení co největší přesnosti a spolehlivosti bude potřeba provést tyto testy u co největšího počtu příbuzných osob.⁶⁶ Naopak v případě určení otcovství domnělého otce, který je již po smrti a současně místo, kde se dané tělo nachází, bude známo, je hledisko genetického původu jediným možným řešením.⁶⁷ ESLP se pro tyto účely zabýval ve svém rozhodnutí⁶⁸ otázkou, zda odebrání vzorku DNA z těla zemřelého představuje nepřípustný zásah do sféry zesnulého. Konkrétně byla v dané věci řešena kolize dvou zájmů, a to práva jednotlivce znát své příbuzné na straně jedné a práva třetích osob na nedotknutelnost těla zemřelého spolu s právem na úctu k němu a současně taktéž zájem veřejnosti na právní jistotě v těchto vztazích na straně druhé. ESLP po pečlivém zvážení, s odkazem na rozhodnutí ESLP ze dne 15. 5. 2006, Mortensen proti Dánsku, č. 1338/03, v dané věci konstatoval, že v případě kolize výše uvedených zájmů, nelze odběr vzorku DNA, po smrti dané osoby, vnímat jako zásah do soukromého a rodinného života této zesulé osoby, a tudíž je nutné, aby právo jedince znát svůj genetický původ v těchto situacích vždy převážilo. Současně je nutné zmínit, že nepřichází v úvahu ani aplikace domněnky první či druhé, jelikož smrtí domnělého otce došlo k zániku manželství a učinění souhlasného prohlášení je logicky vyloučeno, stejně jako učinění *parentage by intention*, tj. dobrovolného uznání otcovství k dítěti, k němuž chybí potřebný projev vůle.⁶⁹

⁶⁴ Ustanovení § 778 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 512.

⁶⁶ PETRÁNKOVÁ, Lucie. *Jak se postupuje při určení otcovství?* [online]. Dostupnyadvokat.cz, 1. prosince 2022 [cit. 18 září 2023]. Dostupné z: <https://dostupnyadvokat.cz/blog/urceni-otcovstvi>.

⁶⁷ Jedná se o zcela hypotetickou situaci, otázku přípustnosti takového postupu nyní ponechávám stranou.

⁶⁸ Rozhodnutí ESLP ze dne 13. 7. 2006, *Jäggi proti Švýcarsku*, č. 58757/00.

⁶⁹ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 59-60.

2.3 Dílčí závěr

Ačkoliv by se mohlo na první pohled zdát, že skutková báze třetí domněnky je již skutečně překonána a její zakotvení v zákoně již nadbytečné, výše predestrené případy, k nimž v praxi může docházet, ukázaly, že již zmíněná polemika o vypuštění třetí domněnky ze zákonné úpravy a její plné nahrazení znaleckým dokazováním, konkrétně prostřednictvím metody DNA diagnostiky, nebude zcela žádoucí, jelikož v důsledku tohoto mohou vzniknout pro soudy obtížně řešitelné problémy.

Cílem zákonodárce by mělo být zakotvení takové právní úpravy, jež bude pružná, a nikoliv schématická či rigidní, která bude schopna pojmut co nejširší škálu možných případů, které v praxi mohou nastat. I když se v důsledku pokroku lékařské vědy může jevit, že neexistují případy, ve kterých by nebylo možné se ke znaleckému dokazování uchýlit, opak je pravdou a stále existují situace, v nichž metoda DNA diagnostiky selhává.⁷⁰

V právní teorii se vyskytují názory, kdy za předpokladu, že otcovství domnělého otce lze prokázat, jak pomocí znaleckého dokazování, tak prostřednictvím domněnky samotné, je potřeba nejprve se uchýlit k důkazu soulože v kritické době, a to v souladu s principem *efektivnosti a hospodárnosti soudního řízení*. Obdobný názor zastává taktéž Frintová⁷¹, jež uvádí, že je nutné, aby koncepce právní úpravy byla taková, že znalecké dokazování v oblasti genetiky bude možné nařídit, avšak jeho opodstatněnost nastává pouze v případech sporných, jež nemohou být řešeny jiným způsobem, a tudíž nemalé finanční náklady budou užity účelně. V ostatních případech, není-li metoda DNA diagnostiky nezbytná, je potřeba od jejího využití ustoupit. Takový postup soudů bude poté v souladu s principem *procesní ekonomie*, když v důsledku koncepce skutkové báze domněnky jako vyvratitelné, dojde k jeho naplnění. Naopak Mašek⁷² zastává názor, že jelikož důsledku metody DNA diagnostiky je otcovství daného muže možné určit s pravděpodobností, jež hraničí s jistotou, a tudíž v takovém v případě nebude v řízení dalších důkazů třeba, je toto zcela dostatečným argumentem pro učinění závěru, aby znalecké dokazování v oblasti genetiky, bez ohledu na vysokou finanční náročnost, bylo v daném řízení provedeno (blíže k tomuto viz kapitola 3 této práce).

V souladu s výše uvedeným lze tedy uzavřít, že namísto absolutního upřednostnění genetického původu či hlediska soulože v kritické době, je nutné hovořit o jejich koexistenci, a tedy je nutné ke každému jednotlivému případu přistupovat individuálně. V situacích,

⁷⁰ Tamtéž, s. 60.

⁷¹ FRINTOVÁ, Dita. In: ŠVESTKA a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 285.

⁷² MAŠEK, Daniel. Dokazování v paternitních sporech. *Právo a rodina*, 2004, roč. 6, č. 10, s. 22.

ve kterých o existenci otcovství daného muže není pochyb, bude znalecké dokazování prostřednictvím rozboru DNA dostačujícím. Naopak ve specifických případech, například výše uvedená situace jednovaječných dvojčat, v nichž i přes genetickou shodu je zcela zřejmé, že tato není odrazem biologické reality, je nutné znalecké dokazování v oblasti genetiky opustit a uchýlit se k hlediskům rozličným, zejména poté k prostému důkazu soulože v kritické době. Jedině za těchto okolností se bude jednat o právní úpravu, jež naplňuje svůj účel, jímž je určit za otce dítěte muže v souladu s biologickými zákonitostmi reprodukce lidského rodu.⁷³

⁷³ RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015, s. 62.

3 Zjišťování skutkového stavu v řízení

Určení muže za otce daného dítěte, na základě třetí domněnky, probíhá prostřednictvím návrhu na určení otcovství, a to v soudním řízení. Předtím, než bude otcovství tohoto muže určeno, jsou soudy, v souladu se zásadou *vyšetřovací*, jak již bylo shodně v předchozích kapitolách řečeno, povinny zjistit, zda domnělému otci svědčí zákonná domněnka a zda v důsledku závažných okolností není jeho otcovství vyloučeno, a to i přes to, že domnělý otec v řízení projeví vůli své otcovství uznat. Jedině tímto postupem dojde ze strany soudů ke splnění povinnosti rozhodovat pouze na základě bezpečně zjištěného skutkového stavu ve věci.⁷⁴ Ze skutečnosti, že řízení je ovládáno zásadou *vyšetřovací*, plyne současně povinnost soudů provést i jiné důkazy, než byly označeny účastníky v návrhu na určení otcovství, pokud je to ke zjištění skutkového stavu třeba.⁷⁵

3.1 Typy důkazních prostředků

Taktéž v řízení o určení otcovství se uplatní ustanovení § 125 OSŘ, dle kterého důkazem mohou být všechny prostředky, jimiž lze skutkový stav věci zjistit, zejména však znalecké posudky, zprávy a vyjádření ze strany orgánů, fyzických a právnických osob, výsledky svědků a účastníků, ohledání a v neposlední řadě také notářské a exekutorské zápisy a jiné listiny. Na rozdíl od výpovědi svědků, v rámci které jsou tito povinni vypovídat pravdu a nic nezamlčovat⁷⁶, účastníci řízení tuto povinnost nemají a trestného činu křivé výpovědi dle ustanovení § 346 TZ se tudíž nemohou dopustit. Je tedy otázkou, nakolik je výslech účastníků řízení možné považovat za věrohodný důkazní prostředek. S tím souvisí také ustanovení § 120 odst. 3 OSŘ, které dává soudu možnost vzít za svá tvrzení účastníků, jež vykazují shodu. Dle názoru Nejvyššího soudu lze tyto mít za dostačující v nesporných případech, a to pouze za striktně vymezených podmínek.⁷⁷

Co se týče skutečností vylučujících otcovství, zde nachází největší uplatnění znalecké posudky z různých oborů, jež jsou prováděny v souladu s ustanovením § 127 OSŘ⁷⁸ a zákonem č. 254/2019 Sb., o znalcích, znaleckých kancelářích a znaleckých ústavech. Tyto jsou poté, s ohledem na *zásadu volného hodnocení důkazů*, hodnoceny dle úvahy soudů, a to jak jednotlivě, tak i ve vzájemné souvislosti s důkazy jinými.⁷⁹ Mimo jiné jsou soudy povinny

⁷⁴ Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSSR ze dne 14.11.1979, sp. zn. NS Cpj 41/79.

⁷⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodinné právo*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022, s. 186.

⁷⁶ Ustanovení § 126 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁷ Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSSR ze dne 14.11.1979, sp. zn. NS Cpj 41/79.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Ustanovení § 132 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

pečlivě hodnotit, zda vycházejí ze skutečností pravdivých, zda nejsou vnitřně rozporné a zda vykazují z hlediska pravidel logického myšlení potřebnou míru přesvědčivosti. Bohužel se v praxi vyskytují případy, ve kterých soudy předmětné hodnocení neprovádí a pouze automaticky přejímají závěry, mnohdy vadné, jako podklad pro svá rozhodnutí v řízení. V takových případech, namísto hodnocení znaleckého posudku, je součástí rozsudku pouze paušální formulace⁸⁰ či dokonce hodnocení v rozsudku zcela absentuje.⁸¹

3.1.1 Znalecké posudky z oboru hematologie

V minulosti, zejména za účinnosti ZoR, mezi nejčastěji prováděné znalecké posudky byly řazeny znalecké posudky z oboru hematologie (tzv. krevní zkouška), které byly vykonávány dvojím způsobem, a to vyšetřením skupinových systému červených krvinek či vyšetřením HLA v oboru bílých krvinek.⁸² Vyšetření HLA antigenů skupinových typů bílých krvinek bylo soudy využíváno často v situacích, v nichž při vyšetření systému červených krvinek vyloučení otcovství daného muže nenastalo, a současně průběh dokazování v řízení, s ohledem na jeho vyšší vylučovací schopnost, odůvodňoval závěr o potřebě jeho provedení.⁸³ Pro účely co největší přesnosti výsledku vyšetření bylo toto možné nařídit až po dovršení jednoho roku věku dítěte, jelikož do této doby vývoj krve dítěte stále není ukončen.⁸⁴ V případě, že po provedeném testu došlo k vyloučení otcovství daného muže, bylo ze strany soudní praxe, ať už při vyšetření skupinových systému červených krvinek či vyšetření HLA antigenů skupinových typů bílých krvinek, vyžadováno ve smyslu ustanovení § 127 odst. 2 OSŘ provedení posudku revizního, tzv. vrchního dobrozdání⁸⁵, a to dalším znalcem z hlediska hierarchie na vyšší úrovni. Významnost revizních posudků byla potvrzena v nemalém množství případů, v nichž byly, právě v důsledku jejich provádění, odstraněny nepřesnosti, k nimž při prvotní krevní zkoušce došlo. V současnosti, s ohledem na možnosti, jež jsou nám v důsledku pokroku lékařské vědy k dispozici, však tato metoda znaleckého zkoumání již není využívána.

3.1.2 Metody DNA diagnostiky

Nejpřesnějšími, a současně v nynější době nejčastěji využívanými, jsou znalecké posudky prováděné prostřednictvím metod DNA diagnostiky. První znalecký posudek využívající DNA

⁸⁰ Kupříkladu, že se soud se závěrem znaleckého posudku, pro jeho objektivitu, zcela ztotožnil.

⁸¹ Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSSR ze dne 14.11.1979, sp. zn. NS Cpj 41/79.

⁸² PLECITÝ, Vladimír a kol. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 66.

⁸³ Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSSR ze dne 14.11.1979, sp. zn. NS Cpj 41/79.

⁸⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 206.

⁸⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22.6.2011, sp. zn. 21 Cdo 693/2010.

analýzu byl zpracován na území ČR v roce 1992 dr. Zuzanou Sieglovou, Csc. Metody DNA diagnostiky jsou založeny na porovnávání dědičných znaků v lidské DNA, která je nositelkou genetické informace člověka, a to u domnělého otce, matky dítěte a dítěte samotného.⁸⁶ Jejich začlenění do běžné klinické praxe zapříčinilo, v oblasti dokazování v řízení o určení otcovství, absolutní zvrat.⁸⁷ Bylo zjištěno, že *kyselina deoxyribonukleová* (DNA), obsahuje největší počet genetických znaků člověka, jenž vykazují mimořádně vysokou úroveň variability. Jednotlivých technik, které se v rámci metody DNA diagnostiky využívají, je mnoho a tyto se v důsledku neustálého pokroku lékařské vědy stále zdokonalují.⁸⁸

Co se týče konkrétního provádění metody DNA diagnostiky, tato probíhá ve dvou krocích. Nejprve je nutné účastníky sporu, tedy matku dítěte, dítě a domnělého otce, identifikovat. Při genetické identifikaci dochází k vyšetření stanovovaných forem (alel) určitých genetických systému, tzv. profilování DNA, v rámci kterého se alely domnělého otce, dítěte a matky dítěte mezi sebou vzájemně porovnávají.⁸⁹ Každý genetický systém vyšetřovaného jedince obsahuje vždy alely dvě, a to jednu zděděnou od matky (tzv. maternální alela) a druhou od otce (tzv. paternální alela). Za předpokladu, že v rámci znaleckého zkoumání bude u daného dítěte nalezen genetický znak, jenž dítě nemohlo zdědit ani od své matky, ani od domnělého otce, či naopak v případě, kdy u dítěte nebude přítomen genetický znak, který by za situace, že by domnělý otec byl jeho biologickým otcem, muselo zdědit, bude otcovství tohoto muže vyloučeno. Pokud však znalec domnělého otce předmětným způsobem nevyloučí, uchýlí se ke druhému kroku, a to k výpočtu pravděpodobnosti otcovství na základě výsledků genetické analýzy.⁹⁰ Na rozdíl od vyloučení otcovství, které je prováděno takřka se stoprocentní jistotou, při pozitivním průkazu otcovství je možné za jednoznačný závěr považovat dle Hummelovy stupnice hodnoty, kterým náleží slovní ekvivalent „otcovství prakticky prokázané“, tedy hodnoty vyšší jak 99,75 %.⁹¹ Nyní, v důsledku pokroku molekulární genetiky, nejsou v praxi výjimkou hodnoty dosahující 99,99 až 99,99999 %⁹², když konkrétní hodnota

⁸⁶ BUREŠOVÁ, Eva. Určení otcovství. *Rodinné právo*, 1999, č. 12, s. 15.

⁸⁷ LOUDOVÁ, Milada, SIEGLOVÁ, Zuzana. Metodiky analýzy DNA jednoznačně řeší otázku sporného otcovství. *Právo a rodina*, 2002, č. 4, s. 13.

⁸⁸ K jednotlivým technikám blíže viz SIEGLOVÁ, LOUDOVÁ, BRDIČKA In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milada. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 564-565.

⁸⁹ BUREŠOVÁ, Eva. Určení otcovství. *Rodinné právo*, 1999, č. 12, s. 15.

⁹⁰ LOUDOVÁ, Milada, SIEGLOVÁ, Zuzana. Metodiky analýzy DNA jednoznačně řeší otázku sporného otcovství. *Právo a rodina*, 2002, č. 4, s. 13.

⁹¹ PLECITÝ, Vladimír a kol. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 67.

⁹² LOUDOVÁ, Milada, SIEGLOVÁ, Zuzana. Metodiky analýzy DNA jednoznačně řeší otázku sporného otcovství. *Právo a rodina*, 2002, č. 4, s. 13.

v předmětném rozmezí je odvislá od přítomnosti vzorku DNA matky dítěte. Za předpokladu, že vzorek DNA matky je při znaleckém zkoumání přítomen, bude otcovství daného muže vyloučeno či potvrzeno s pravděpodobností 99,99999 %, zatímco pokud tento přítomen není, pravděpodobnost bude snížena na hodnotu 99,99 %.⁹³

Skutečností, které odůvodňují unikátnost metody DNA diagnostiky, je několik, avšak četnost jejího využití v soudní praxi vychází zejména z její genetické a technické výhody. Metoda DNA diagnostiky je velmi citlivá, tudíž umožňuje detekovat podstatně vyšší množství genetických systémů, jejichž konkrétní počet se odvíjí od technické vybavenosti a odborné zdatnosti dané laboratoře. Nelze opomenout ani její mimořádnou rozlišovací schopnost, a tedy schopnost s vysokou spolehlivostí určit i zanedbatelné genetické rozdíly. Jak již bylo v předchozí kapitole této práce řečeno, každý jednotlivec, včetně osob příbuzných, disponuje unikátní strukturou DNA. Jedinou výjimku představují jednovaječná dvojčata, jejichž struktura DNA je obecně považována za shodnou. Za další podstatnou výhodu lze považovat skutečnost, že DNA je možné získat z dlouholetých vzorků, jimiž jsou například zbytky vlasů, nehtů či zubů, histologické preparáty archivované v nemocničních ústavech či krevní a spermatické skvrny, i když tyto nejsou v praxi příliš často využívány. Za podstatně častější případy lze považovat situace mezinárodních paternitních sporů, v rámci kterých vzorek DNA může být užit pro účely profilování DNA, na rozdíl například od krevní zkoušky, i po několikadenním transportu a tudíž potřeba simultánního vyšetření všech zúčastněných osob není pro získání spolehlivého výsledku vyžadována. Metoda DNA diagnostiky může být prováděna jak prenatálně, tak postmortálně, když zejména v rámci druhé z variant je tento druh znaleckého zkoumání jediným možným řešením pro určení otcovství již zesnulého muže (viz kapitola 2.2 této práce).⁹⁴ K otázce přípustnosti zásahu do sféry zemřelého pro účely odběru DNA opětovně odkazují na rozhodnutí ESLP ze dne 13. 7. 2006, Jäggi proti Švýcarsku, v rámci kterého došel soud k závěru, že v předmětných situacích nelze odběr vzorku DNA po smrti dané osoby vnímat jako zásah do soukromého a rodinného života této zesulé osoby, a tudíž je nutné, aby právo jedince znát svůj genetický původ za těchto okolností vždy převážilo. Vzhledem ke skutečnosti, že pro provedení metody DNA diagnostiky, oproti znaleckému zkoumání v oboru hematologie, není zapotřebí u testovaného jedince odběr krve, jelikož předmětný vzorek DNA je možné získat prostřednictvím stěru z dutiny ústní, lze toto vyšetření provést

⁹³ MAŠEK, Daniel. Dokazování v paternitních sporech. *Právo a rodina*, 2004, č. 10, s. 22.

⁹⁴ LOUDOVÁ, Milada, SIEGLOVÁ, Zuzana. Metodiky analýzy DNA jednoznačně řeší otázku sporného otcovství. *Právo a rodina*, 2002, č. 4, s. 14-15.

taktéž již u kojenců⁹⁵, konkrétně od šestého týdne věku dítěte. Výjimku představují osoby, které jsou HIV pozitivními či osoby, kterým byla transplantována kostní dřev, v těchto případech je nutno odebrat izolovanou DNA, kupříkladu z vlasových kořínek či nehtů.⁹⁶

3.1.3 Znalecké zkoumání v rámci dalších oborů

Znalecké posudky z následujících oborů jsou prováděny v praxi v současné době spíše podpůrně. Za předpokladu, že domnělý otec uvede v řízení tvrzení o své neplodnosti, přichází na řadu znalecký posudek v oblasti sexuologie. Pokud znalec v rámci svého závěru potvrdí v době početí dítěte neplodnost tohoto muže, opět toto není dostačující a je nutné dle judikatury provést posudek revizní, a to dalším znalcem na vyšším stupni.⁹⁷ S tímto se pojí také znalecký posudek vypracovaný znalcem v oboru gynekologie, resp. porodnictví, jenž usuzuje, ve kterém týdnu těhotenství došlo k narození dítěte.⁹⁸ Na rozdíl od znaleckých posudků z oboru hematologie a lidské genetiky, u posudků z oboru gynekologie a sexuologie je v souladu s ustanovením § 127 odst. 1, věta čtvrtá, vyžadován, vedle písemného vyhotovení posudku, taktéž dodatečný výslech znalce.⁹⁹

Ojedinele, s ohledem na jeho menší spolehlivost, je v nynější době v praxi prováděn taktéž znalecký posudek z oboru antropologie, jenž je založen na komparaci tělesných znaků účastníků řízení.¹⁰⁰ Shodně jako v případě znaleckého posudku z oboru hematologie, i zde, v porovnání se znaleckým zkoumáním metodou DNA diagnostiky, je nutné s jeho provedením vyčkat nejméně do dvou let věku dítěte.¹⁰¹ Dřívější judikatura zastávala stanovisko, že v těchto situacích je potřeba prioritní provedení znaleckého posudku z oboru hematologie a až poté je možné provést znalecký posudek z oboru lidské genetiky.¹⁰² Je však logické, s ohledem na významný pokrok lékařské vědy, že předmětné stanovisko v dnešní době již nemůže obstát.

Pouze okrajově lze zmínit taktéž metodu vyšetření Y chromozomu, která měla své opodstatnění zejména v minulosti, kdy znalecké zkoumání v oblasti lidské genetiky nedosahovalo potřebné výše spolehlivosti a průkaznosti. Tato metoda je založena na zkoumání přítomnosti chromozomu Y, jenž se v rámci dědičnosti přenáší z otce na syna, tedy pouze

⁹⁵ MAŠEK, Daniel. Dokazování v paternitních sporech. *Právo a rodina*, 2004, č. 10, s. 21.

⁹⁶ LOUDOVÁ, Milada, SIEGLOVÁ, Zuzana. Metodiky analýzy DNA jednoznačně řeší otázku sporného otcovství. *Právo a rodina*, 2002, č. 4, s. 15.

⁹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 206.

⁹⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodinné právo*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022, s. 186.

⁹⁹ Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSSR ze dne 14.11.1979, sp. zn. NS Cpj 41/79.

¹⁰⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodinné právo*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022, s. 186.

¹⁰¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 206.

¹⁰² Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSSR ze dne 14.11.1979, sp. zn. NS Cpj 41/79.

v mužském pokolení. Její využití nastávalo v případech, v nichž využití znaleckých posudků z oboru porodnictví, sexuologie a gynekologie nebylo z rozličných důvodů možné.¹⁰³

3.2 Dílčí závěr

V minulosti byly znalecké posudky využívány zejména v řízení o popření otcovství, a to s ohledem na tehdejší stav lékařské vědy, v důsledku kterého znalecké posudky pracovaly pouze s pravděpodobností vyloučení určitého muže jako otce dítěte. Dnes je již stav lékařské vědy natolik pokročilý, že předmětné znalecké posudky, zejména, v souladu s výše uvedeným, metoda DNA diagnostiky, lze využít taktéž pro účely řízení o určení otcovství a určit daného muže za otce dítěte téměř se stoprocentní jistotou.¹⁰⁴

Nejvyšší soud ČSSR ve své zprávě ze dne 14. 11. 1979, sp. zn. NS Cpj 41/79, prosazoval, aby soudy v řízení prioritně nařizovaly znalecké posudky s menší průkazností, které však budou méně finančně nákladnými, a až poté, jestliže v důsledku těchto nebude otcovství daného muže možné vyloučit, aby nařídily provedení znaleckých posudků nákladnějších, s vyšší vylučovací schopností. V současné době tento postup postrádá opodstatnění, jelikož soudy se prioritně uchylují k nařízení znaleckého zkoumání prostřednictvím metody DNA diagnostiky, a to i přes její velkou finanční náročnost. Klíčovým důvodem pro tento postup je skutečnost, že pomocí metody DNA diagnostiky může být otcovství daného muže, jak vyloučeno, tak ale i s téměř stoprocentní jistotou určeno, na rozdíl od znaleckých posudků z odlišných oborů, pomocí kterých je možné otcovství muže pouze vyloučit.

Na základě výše uvedeného vyvstává otázka, zda je zapotřebí v řízení o určení otcovství provádět taktéž jiné dokazování než právě pomocí metody DNA diagnostiky.¹⁰⁵ Dle mého názoru odpověď na tuto otázku ve většině případů (k výjimkám blíže v kapitole 2 této práce) nebude kladná, a to i s ohledem na rozhodnutí ESLP, který se k tomuto vyjádřil následovně: „*Testy DNA jsou soudem považovány za vhodnou a přesnou vědeckou metodu určení otcovství, jejíž důkazní hodnota převažuje nad jinými důkaz prokazujícími nebo popírajícími otcovství.*“¹⁰⁶ Domnívám se, že právě s ohledem na možnost využití metody DNA diagnostiky jak pro určení, tak i vyloučení otcovství, se současně velmi vysokou mírou průkaznosti, znalecké dokazování v oblasti lidské genetiky, z pohledu četnosti využití, jednoznačně převažuje nejen v oblasti znaleckého zkoumání, ale taktéž v oblasti dokazování jako celku,

¹⁰³ JEŽKOVÁ, Gabriela. Právní problémy určování otcovství. *Právní rádce*, roč. 6, 1998, č. 4, s. 10.

¹⁰⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, s. 101.

¹⁰⁵ MAŠEK, Daniel. Dokazování v paternitních sporech. *Právo a rodina*, 2004, č. 10, s. 22.

¹⁰⁶ Rozsudek ESLP ze dne 15. 7. 2014, *Tsvetelin Petkov proti Bulharsku*, č. 2641/06.

když v souladu s již několikrát zmíněným nálezem Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07, toto vyústilo k překonání celé konstrukce třetí domněnky (k tomuto blíže viz kapitola 2 této práce). Lze tedy uzavřít, že pro účely zjištění skutkového stavu ve věci má skutková báze třetí domněnky, až na výjimečné případy, velmi zanedbatelného významu.

O významnosti a průkaznosti metody DNA diagnostiky v porovnání s jinými metodami znaleckého zkoumání, hovoří mimo jiné taktéž skutečnost, že za předpokladu, že otcovství domnělého otce bylo určeno přede dnem 31. 12. 1995, v rámci kterého dokazování prostřednictvím metody DNA analýzy nebylo provedeno, a současně existují nové důkazy v souvislosti s vědeckými metodami, které s ohledem na stav lékařské vědy nebylo možné v původním řízení použít, je možné podat žalobu na obnovu řízení o určení otcovství i po uplynutí lhůty pro její podání, tedy i po třech letech od právní moci předmětného rozhodnutí.¹⁰⁷ Tato podstatná změna byla zákonodárcem do právní úpravy vtělena ve vazbě na judikaturu ESLP¹⁰⁸, a to prostřednictvím nového ustanovení § 425a ZŘS, konkrétně pak zákonem č. 296/2017 Sb.¹⁰⁹ Předmětnou otázku již řešil v praxi Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 8. 1. 2019, sp. zn. I. ÚS 2845/17, v rámci kterého povolil obnovu řízení i po více než 50 letech od původního rozhodnutí ve věci, a to právě s ohledem na absenci znaleckého zkoumání pomocí metody DNA diagnostiky v původním řízení.¹¹⁰

3.3 Povinnost podrobit se znaleckému dokazování

Dokazování pomocí znaleckých posudků je v řízení prováděno na vyžádání soudu. V důsledku přijetí zákona č. 218/2011 Sb., jenž nabyl účinnosti ke dni 1. 9. 2011, došlo mimo jiné taktéž k novelizaci OSŘ, konkrétně bylo tímto do zákonné úpravy nově vtěleno ustanovení § 127a OSŘ. Předmětné ustanovení přineslo právo účastníka řízení předložit soudu znalecký posudek vlastní a současně povinnost soudů, při splnění všech nezbytných náležitostí spolu s doložkou znalce o obeznámení se s následky v případě, že by se jednalo o vědomě nepravdivý posudek, na tento nahlížet a v řízení postupovat shodně, jako by se jednalo o znalecký posudek vyžádaný soudem.

V ustanovení § 127 odst. 4 OSŘ je stanovena pravomoc soudů uložit účastníkovi či jiné osobě povinnost vykonat či strpět určité úkony, které jsou pro zjištění skutkového stavu nezbytné. Tímto může být kupříkladu povinnost dostavit se ke znalci, podat nutná vysvětlení,

¹⁰⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodinné právo*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022, s. 187.

¹⁰⁸ Konkrétně se jednalo o rozsudek ESLP ze dne 7. 6. 2018, *Novotný proti České republice*, č. 16314/13 a rozsudek ESLP ze dne 9. 11. 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05.

¹⁰⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodinné právo*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022, s. 185.

¹¹⁰ FOREJTOVÁ, Monika a kol. Přehled zásadní judikatury Ústavního soudu ve věcech rodinného práva (3.). *Rodinné listy*, 2020, roč. 9, č. 3, s. 23-24.

podrobit se lékařskému vyšetření či zkoušce krve nebo předložit potřebné dokumenty a předměty. Pro účely vyhotovení znaleckého posudku na návrh účastníka řízení však zákon obdobné ustanovení neobsahuje, a tudíž za těchto okolností je osoba, která má určité úkony strpět či vykonat, oprávněna tyto odmítnout.¹¹¹

V praxi se poté vyskytovaly případy, kdy se účastníci řízení odmítali podrobit znaleckému dokazování i v případech znaleckých posudků vyžádaných soudem. Předmětnou situaci řešil například Ústavní soud, konkrétně ve svém nálezu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07, kde se stěžovatel odmítal podrobit odběru biologických vzorků s odůvodněním, že tento postup představuje nepřipustný zásah do tělesné integrity, v důsledku kterého dochází k narušení rovnováhy, a to nejen fyzické, ale i psychické, a to bez výjimky. Dle stěžovatelova názoru, bagatelizace předmětného problému ze strany soudů, zapříčiňuje nepřipustný zásah do jeho práva na lidskou důstojnost a osobní čest dle čl. 10 odst. 1 Listiny. Současně stěžovatel považoval za nepřipustné vynucování si splnění povinnosti uložené soudem prostřednictvím uložení pořádkové pokuty.

Procesní aktivitu lze v civilních řízeních, jež jsou ovládány *zásadou projednací*, podněcovat prostřednictvím procesních břemen (např. břemena tvrzení či břemena důkazního), když poté, v případě jejich neunesení, nepřichází pro účastníka řízení sankce přímá, v podobě pořádkové pokuty, avšak sankce nepřímá, v podobě neúspěchu ve sporu. Naproti tomu řízení o určení otcovství je ovládáno *zásadou vyšetřovací*, a tudíž odpovědnost za řádné zjištění skutkového stavu nese soud. Jak již bylo v úvodní kapitole této práce uvedeno, řízení o určení otcovství je svou povahou *řízením nesporným*, avšak tímto se stalo až k 1. 1. 2014, tedy k účinnosti nového občanského zákoníku, kdy do této doby bylo svou povahou *řízením sporným*.¹¹² *Vyšetřovací zásada* se však v řízení uplatňovala i před nabytím účinnosti nové zákonné úpravy, a to jak z důvodu existence veřejného zájmu, tak i zájmu dítěte na výsledku řízení. Z této zásady poté plyne soudům mimo jiné i povinnost náležitého vedení sporu. Pro její naplnění slouží soudům ustanovení § 53 odst. 1 OSŘ, dle kterého může soud uložit účastníkovi řízení či jiné osobě pořádkovou pokutu v případě, že tato ztěžuje průběh řízení. Zákonodárce zde poté uvádí demonstrativní výčet situací, které lze pod pojem ztěžování průběhů řízení podřadit, a to například situace, ve kterých se daná osoba bez vážného důvodu nedostaví k soudu, učiní hrubě urážlivé podání, ruší pořádek či neuposlechne příkazu soudu. Jedná se tedy

¹¹¹ MAŠEK, Jirí. Dokazování v řízeních o určení a popření otcovství. *Rodinné právo*, 1999, č. 5, s. 5.

¹¹² ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 931, 936.

o určité nepřímé sankcionování jednání, jímž osoba hrubě ztěžuje postup řízení, tedy brání soudu ve spravedlivém projednání a rozhodnutí dané věci.¹¹³

S ohledem na výše uvedené proto Ústavní soud v předmětném nálezu uvedl následující: „V tomto směru Ústavní soud připomíná, že předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí, včetně výkonu soudnictví, musí být zájem dítěte (čl. 3 odst. 1 Úmluvy). Pokud je to možné, má každé dítě právo znát své rodiče a má právo na jejich péči (čl. 7 Úmluvy). Ačkoliv tedy jde o sporné řízení, je povinností soudu náležitě vyšetřit skutkový stav a zjistit, zda žalovaný muž je otcem, či nikoliv. K tomu je beze vší pochybnosti zapotřebí provést též vyšetření DNA u tohoto muže; povinnost soudu objasnit skutkový stav jej proto opravňuje i k tomu, aby mj. tomuto muži uložil povinnost dostavit se ke znalci a strpět odběr vzorků nezbytných pro DNA analýzu. Jedině tímto postupem mohou být respektovány převažující zájmy dítěte, jakož i jeho právo znát své rodiče.“ Obdobný názor zastal také ve svém rozhodnutí ESLP, v rámci kterého uvedl, že: „Pakliže bylo domnělému otci umožněno předložit v řízení o určení otcovství důkazy a k věci se vyjádřit, pokud soud zajistil rovnováhu zájmů zúčastněných stran (s přihlédnutím k zásadnímu zájmu dítěte znát svůj původ) a pokud soud přezkoumal námitky domnělého otce na provedení důkazu testem DNA, nelze nařízení podrobení se testu DNA považovat za v rozporu s čl. 8 Úmluvy.“¹¹⁴

Na okraj k tomuto Ústavní soud, ve výše zmíněném nálezu, také poznamenal, že soudy jsou si vědomy, že účastník řízení není povinen poskytovat důkazní materiál proti své osobě, avšak tento přístup lze uplatnit pouze v řízení, které je ovládáno *zásadou projednací*.¹¹⁵ Naproti tomu v řízení, jenž je založeno na *zásadě vyšetřovací*, se do popředí dostává tzv. *vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem*, která je založena na povinnosti procesní strany podrobně objasnit skutečnosti, o kterých disponuje dostatečnými informacemi, ačkoliv se jedná o skutečnosti, jež by měla přednést druhá procesní strana, jelikož tyto jsou v jejím zájmu, avšak tato těmito potřebnými informacemi nedisponuje, ani neexistuje odlišný způsob, kterým by tyto mohla získat.¹¹⁶ Tato vysvětlovací povinnost procesní strany je projevem *principu rovnosti zbraní*, které je zapotřebí vztahovat i na získání důkazního materiálu, avšak k jeho naplnění dojde pouze za předpokladu, že obě strany budou disponovat rovným přístupem k informacím, které jsou podstatné pro objasnění rozhodných skutečností. V případě, že se

¹¹³ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07.

¹¹⁴ Rozsudek ESLP ze dne 29. 1. 2019, *Mifsud proti Maltě*, č. 62257/15.

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07.

¹¹⁶ MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova Univerzita, 2000, s. 96

jedna z procesních stran nachází v „informačním deficitu“, bude současně porušeno taktéž právo této strany na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny.¹¹⁷

V neposlední řadě lze pro tyto účely uvést kupříkladu taktéž rozhodnutí ESLP ze dne 2.6.2015, *Cannone proti Francii*, v rámci kterého soud konstatoval, že neposkytnutí součinnosti domnělého otce v řízení nemůže být k tíži dítěte. Z tohoto důvodu, ačkoliv určení otcovství domnělého otce na základě odmítnutí se podrobit nařízenému odběru vzorku DNA, je jistě zásahem do práva na respektování soukromého života dle čl. 8 Úmluvy, s ohledem na neexistenci jakéhokoliv prostředku, jenž by přinutil domnělého otce se tomuto znaleckému dokazování podrobit, je předmětný postup soudu, za předpokladu, že soud má k dispozici i jiný důkazní materiál (např. listinné důkazy či svědecké výpovědi), v souladu s *principem proporcionality* a se *zásadou rychlosti řízení*.¹¹⁸

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že právě s ohledem na existenci zájmu dítěte na výsledku řízení v řízení o určení otcovství, jsou účastníci řízení či jiné osoby povinny se vyšetření DNA podrobit, jelikož jedině tímto způsobem dojde ke splnění povinnosti soudů náležitě zjistit skutkový stav věci a následně bezpečně určit, zda žalovaný muž je otcem daného dítěte, či nikoliv. K tomuto jsou soudy taktéž, v souladu se závěry Ústavního soudu a ESLP, oprávněny uložit účastníku řízení či jiné osobě, v případě, že tato ztěžuje průběh řízení, pořádkovou pokutu, a tudíž předmětný postup nelze považovat za rozporný s ústavním pořádkem.¹¹⁹

¹¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07.

¹¹⁸ Rozhodnutí ESLP ze dne 2. 6. 2015, *Cannone proti Francii*, č. 22037/13.

¹¹⁹ KLEJCHOVÁ, Lucie. Určování otcovství aneb musí se domnělý otec podrobit testu otcovství? *Právo a rodina*, 2023, roč. 25, č. 3, s. 14.

4 Procesní postup v řízení o určení otcovství v případě smrti účastníka řízení

4.1 Smrt domnělého otce dítěte

Na otázku, jak postupovat v případě smrti domnělého otce dítěte, nelze generálně odpovědět, jelikož je nutno rozlišovat dvě situace, a to zaprvé situaci, v níž je již v době podání návrhu na určení otcovství domnělý otec po smrti a zadruhé situaci, kdy smrt domnělého otce dítěte nastane až v průběhu řízení o určení otcovství. Nejprve si blíže rozebereme první z uvedených situací.

4.1.1 Smrt domnělého otce dítěte před zahájením řízení o určení otcovství

Za předpokladu, že matka dítěte či dítě podá návrh na určení otcovství¹²⁰, v němž označí muže, jenž je již v době podání tohoto návrhu po smrti, soud jmenuje tomuto muži bez dalšího opatrovníka. Návrh na určení otcovství je tedy v řízení podáván proti opatrovníkovi zemřelého domnělého otce, jímž může být jakákoliv osoba.¹²¹ K otázce postavení opatrovníka domnělého otce v řízení se v právní teorii vyskytují rozličné názory. Důvodová zpráva k ZŘS označuje předmětný procesní postup soudů za výjimku z obecných pravidel civilněprávního řízení, dle kterých nelze v dané věci rozhodnout, pakliže nedošlo k naplnění veškerých procesních podmínek řízení. Jedná se konkrétně o výjimku, jenž byla zavedena prostřednictvím hmotněprávní úpravy a dle které, i přes nedostatek procesněprávní subjektivity, bude za účastníka řízení považován domnělý otec a opatrovník jmenovaný soudem, bude pouze v postavení jeho zástupce.¹²² K předmětnému postupu, tedy že za účastníka řízení je nutno považovat domnělého otce a opatrovníka pouze za jeho zástupce, se příkládá kupříkladu Králíčková¹²³, která v rámci argumentace k otázce korektnosti tohoto procesního postupu uvádí rozhodnutí ESLP, jenž uvedl následující: „*Putativní otec nemusí být nutně na jednání ve věci určení otcovství účasten, pakliže je mu zaručena ze strany soudu ochrana jeho práv (zástupce, opatrovník) a pokud tyto kroky sledují legitimní cíl spočívající v bezprůtahovém projednání věci. Soud však musí učinit nutná šetření, aby zjistil, že se putativní otec nemůže jednání u soudu*

¹²⁰ V obou z níže nastíněných situacích, je však stále možné určit otcovství zemřelého muže pouze na návrh podaný matkou dítěte či dítětem samotným. Jiné osoby jsou zde z aktivní legitimace vyloučeny. Určení otcovství zemřelého muže se tedy nemůže domáhat například prarodič dítěte či opatrovník tohoto muže, jenž byl jmenován soudem. Jsem však toho názoru, že taková právní úprava, s ohledem na smysl a účel celého řízení o určení otcovství, je v rozporu s čl. 7 ÚPD, tedy právem dítěte znát svůj původ a právem na péči jeho vlastními rodiči.

¹²¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milada. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 530.

¹²² Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., zvláštní část, s. 73.

¹²³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milada. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 530.

*osobně účastnit ...*¹²⁴ Naopak Šínová¹²⁵ je toho názoru, že ustanovení § 783 odst. 3 OZ předmětnou výjimku nezakládá, jelikož za podstatu tohoto ustanovení, v souladu s ustanovením § 420 odst. 2 ZŘS, je nezbytné považovat vedení řízení proti opatrovníkovi, jenž je plnohodnotným účastníkem řízení, a nikoliv pouhým zástupcem domnělého otce. Naopak názor, který považuje za podstatu ustanovení § 783 odst. 3 OZ vedení řízení proti zemřelému muži zastoupenému opatrovníkem, tedy že opatrovník ustanovený soudem je pouze zástupcem domnělého otce, označuje za zcela nesprávný. Z tohoto tedy plyne, že v případě, že návrh na určení otcovství byl podán proti zemřelému muži, a nikoliv proti jeho opatrovníkovi, tento není možné pro nedostatek procesní subjektivity zemřelého muže projednat. K tomuto poté dodává, že ke jmenování opatrovníka domnělého otce by mělo být ze strany soudů přistoupeno již před podáním návrhu na určení otcovství daného muže a až poté, kdy předmětné usnesení o jmenování opatrovníka nabyde právní moci, může být podán návrh na zahájení řízení ve věci samé, když jedině takový procesní postup bude v souladu s podstatou ustanovení § 783 odst. 3 OZ.¹²⁶

4.1.2 Smrt domnělého otce dítěte po zahájení řízení o určení otcovství

Předchozí právní úprava, zejména v důsledku novelizace ZoR, provedené zákonem č. 91/1998 Sb., vyvolávala řadu nejasností. Příčinou bylo obohacení ustanovení § 56 o dva nové odstavce, a to s ohledem na nově přiznanou aktivní legitimaci domnělému otci dítěte.¹²⁷ Předmětným problémem byl procesní postup soudů v případě, kdy v průběhu řízení, jenž bylo zahájeno na návrh domnělého otce dítěte, tento zemře, konkrétně zda matka spolu s dítětem budou následně v pozici žalobce či s nimi bude dále jednáno jako s žalovanými, a to i přes to, že iniciovaly projevem své vůle pokračování v řízení.¹²⁸ V průběhu let však předmětné nejasnosti byly z velké části vyjasněny a současná právní úprava je následující.

V situaci, kdy smrt domnělého otce nastane až v průběhu řízení, vstupuje do řízení procesní nástupce zemřelého muže, jímž je soudem jmenovaný opatrovník. Následující průběh řízení se však liší v závislosti na procesním postavení zemřelého domnělého otce. Pokud byl návrh na zahájení řízení podán matkou dítěte či dítětem samotným, tedy zemřelý domnělý otec

¹²⁴ Rozsudek ESLP ze dne 15. 7. 2014, *Tsvetelin Petkov proti Bulharsku*, č. 2641/06.

¹²⁵ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 939-940.

¹²⁶ Shodně názor vyjádřen např. v Redakce epravo.cz. *Třetí domněnka otcovství* [online]. Epravo.cz, 18. dubna 2001 [cit. 7 října 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/treti-domnenka-otcovstvi-5646.html?mail>.

¹²⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 943.

¹²⁸ K tomuto blíže viz SPÁČIL, Jiří. In: HRUŠÁKOVÁ, Milada a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 249.

byl pouhým účastníkem řízení, v takových případech soudy vždy pokračují v řízení, a to právě s již zmíněným opatrovníkem, jenž vstupuje do pozice účastníka řízení. Avšak za předpokladu, že zemřelý domnělý otec byl v procesním postavení navrhovatele, soud nejprve vyzve, v souladu s ustanovením § 421 odst. 3 ZŘS, matku dítěte spolu s dítětem, aby soudu, ve lhůtě jím stanovené, sdělili, zda mají zájem na pokračování v řízení. Pakliže zůstanou nečinní nebo shodně takový zájem nemají, soud řízení zastaví. V opačném případě či vysloví-li alespoň jeden z nich souhlas, jmenuje soud zemřelému domnělému otci opět opatrovníka a nadále s tímto jedná jako s účastníkem řízení.¹²⁹ V případě, že projev vůle k pokračování v řízení projeví osoba k tomu neoprávněná, k takovému projevu vůle soud nepřihlíží. Případný přezkum o správnosti tohoto závěru soudu prvního stupně provádí soud odvolací, a to až v případě odvolání proti rozhodnutí ve věci samé, když tento posoudí jako předběžnou otázku.¹³⁰

V případě, že dítě nedovršilo k okamžiku učinění předmětného rozhodnutí o pokračování v řízení zletilosti, činí za něj předmětné rozhodnutí pro tyto účely jemu jmenovaný opatrovník. Opatrovník dítěte může být v této situaci nečinný pouze v případě existence mimořádných okolností svědčících proti určení otcovství, v opačném případě bude tento postup v rozporu s čl. 7 ÚPD.¹³¹

4.1.3 Dílčí závěr

Zakotvení právní úpravy, jež poskytuje možnost matce dítěte spolu s dítětem se vyjádřit, zda mají zájem na pokračování v řízení, je projevem zohlednění jejich vůle ze strany zákonodárce, zda chtějí být z právního hlediska s domnělým otcem spojováni.¹³²

S ohledem na výše uvedené, nelze smrt domnělého otce obecně považovat za důvod pro zastavení řízení.¹³³ V rámci dokazování, z důvodu nemožnosti výslechu domnělého otce, je potřeba se uchýlit k důkazním prostředkům odlišným¹³⁴, a to zejména ke znaleckému zkoumání prostřednictvím metody DNA diagnostiky u příbuzných osob zemřelého muže. Za určitých

¹²⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 944-945.

¹³⁰ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 56.

¹³¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 945.

¹³² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milada. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 537.

¹³³ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 944.

¹³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne. 29.10.1992, sp. zn. 5 Cz 23/92.

podmínek je možné provést odběr vzorků DNA přímo od zemřelého muže (k tomuto blíže v kapitole 2 této práce).¹³⁵

4.2 Smrt matky dítěte

Smrt matky dítěte je z procesního hlediska situací poněkud méně komplikovanou, pakliže neměla v řízení postavení výlučného navrhovatele. V opačném případě tato skutečnost řízení o určení otcovství příliš neovlivňuje¹³⁶, jelikož nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení u matky dítěte, projednání a následnému rozhodnutí v meritu věci nikterak nebrání.¹³⁷

Jak již bylo výše uvedeno, situace se poněkud komplikuje, pokud byla matka dítěte v pozici výlučného navrhovatele, a to z důvodu, že s ohledem na povahu práva, jenž je v řízení projednáváno, není možné, aby do řízení vstoupil právní nástupce matky dítěte, a tudíž v okamžiku její smrti nastává v řízení překážka absence návrhu. Tuto je možné odstranit pouze prostřednictvím iniciativy dalšího účastníka řízení, jemuž taktéž svědčí aktivní legitimace k podání návrhu na určení otcovství v předmětném řízení, tedy prostřednictvím iniciativy dítěte či domnělého otce. Následující postup je velmi obdobný jako v případě smrti domnělého otce, jenž byl v řízení v pozici navrhovatele, tedy soud, dle ustanovení § 421 odst. 1 ZŘS, vyzve dítě spolu s domnělým otcem, aby soudu, ve lhůtě jím stanovené, sdělili, zda mají zájem na pokračování v řízení. Pakliže zájem neprojeví, bude řízení ze strany soudu opětovně zastaveno. Současně se zde shodně uplatní pravidlo, dle kterého v případě nezletilosti dítěte, za něj předmětné rozhodnutí činí jeho opatrovník, v rámci kterého je povinen vždy poměřovat, zda mimořádné okolnosti svědčící pro neurčení otcovství v dané situaci skutečně převažují nad již zmíněným zájmem dítěte dle čl. 7 ÚPD.¹³⁸

4.3 Smrt dítěte

Shodně jako v případě smrti domnělého otce, i zde je z hlediska procesního postupu nezbytné rozlišovat situace, zda ke smrti dítěte došlo před zahájením řízení o určení otcovství či až v jeho průběhu.

¹³⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 940.

¹³⁶ Je tedy zřejmé, že smrt matky dítěte před zahájením řízení není z hlediska procesního postupu taktéž nikterak problematická.

¹³⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 945.

¹³⁸ Tamtéž.

4.3.1 Smrt dítěte před zahájením řízení o určení otcovství

Na rozdíl od určení otcovství, v případě smrti dítěte v průběhu řízení, pro situace, kdy tato nastala před zahájením řízení, právní úprava neposkytuje jasné vodítko, jelikož ustanovení § 783 odst. 3 OZ dopadá pouze na situace, v nichž dojde před zahájením řízení ke smrti domnělého otce.¹³⁹ Ustanovení § 784 OZ sice upravuje procesní postup pro situace, v nichž dítě zemřelo, avšak podmínkou pro uplatnění předmětného ustanovení je skutečnost, že smrt dítěte nastala až v okamžiku, kdy řízení o určení otcovství již bylo zahájeno.¹⁴⁰ Z tohoto tedy plyne, že podání návrhu na určení otcovství v případě smrti dítěte před zahájením řízení výslovně dle platné právní úpravy připuštěno není.

V případě, že budeme předmětnou situaci posuzovat striktně dle platné právní úpravy, dojdeme k závěru, že za těchto okolností nebude návrh na určení otcovství soudem projednán, a to pro nedostatek procesní subjektivity, který zde bude přítomen již od počátku řízení.¹⁴¹ Tento závěr je však zcela jistě v rozporu s čl. 8 EÚLP. Je tedy zapotřebí striktní postup v souladu s platnou právní úpravou opustit a uchýlit se k metodám výkladu práva.¹⁴²

V předmětném kontextu lze proto zmínit rozhodnutí ESLP ve věci *Znamenskaya vs. Rusko*¹⁴³, v rámci kterého soud přiznal účastníkovi právo domáhat se určení otcovství v případě narození mrtvého dítěte a konstatoval, že zájem dítěte na určení otcovství požívá ochrany soukromého života dle čl. 8 EÚLP také po jeho smrti. Šínová¹⁴⁴ je toho názoru, že s ohledem na uvedené rozhodnutí ESLP, při současném použití výkladového argumentu *a minori ad maius*, dojdeme k závěru, že za předpokladu, že ESLP přiznává právo domáhat se určení otcovství v případě narození mrtvého dítěte, tím spíše je zapotřebí přiznat ochranu dítěti, které zemřelo až po několika letech života. Stěžejním důvodem hovořícím o správnosti tohoto závěru je význam vyjasnění statusových poměrů dítěte pro účely dědického řízení, a to zejména z důvodu ochrany jeho potomků.

Svoboda¹⁴⁵ naopak uvádí, že předmětnou mezeru v zákoně je nutné řešit analogickou aplikací ustanovení § 784 OZ, tedy je zapotřebí, aby soudy postupovaly analogicky jako

¹³⁹ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 57.

¹⁴⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 933.

¹⁴¹ Důvodem je absence povinnosti soudu jmenovat dítěti *ex lege* opatrovníka, jelikož na rozdíl od procesního postupu v případě smrti domnělého otce před zahájením řízení o určení otcovství, je řízení vedeno nikoliv proti opatrovníku zemřelého dítěte, ale proti zemřelému dítěti samotnému.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Rozsudek ESLP ze dne 2. 6. 2005, *Znamenskaya proti Rusku*, č. 77785/01.

¹⁴⁴ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 933.

¹⁴⁵ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 57.

v případě smrti účastníka řízení po zahájení řízení o určení otcovství. Dle jeho názoru, jestliže dle zákonné úpravy smrt účastníka řízení po zahájení řízení nevytváří překážku pro rozhodnutí v meritu věci, měla by tato úprava, za týchž okolností, dopadat také na situace smrti některého z budoucích účastníků řízení. V takovém případě by aktivní legitimace měla náležet osobám, jež vstupují do práv zemřelého účastníka řízení v souladu s ustanovením § 784 OZ. Odlišností má být poté pouze skutečnost, že zemřelému dítěti nebude v řízení po jeho zahájení jmenován opatrovník, tak jako tomu je v případě smrti domnělého otce, a toto bude probíhat jen za účasti ostatních účastníků řízení.

Dle české právní úpravy bude, jak již bylo shodně uvedeno, návrh na zahájení řízení o určení otcovství projednán pouze za předpokladu, že dítě je k okamžiku podání předmětného návrhu stále naživu, v opačném případě, tento bude odmítnut pro nedostatek procesní subjektivity. Souhlasím s tvrzením, že takovýto postup je v současné době zcela neakceptovatelný, v naprostém rozporu se smyslem a účelem právní úpravy určování otcovství jako celku a je tedy nutné *de lege ferenda* tento procesní nedostatek, ať už prostřednictvím výkladu či dotváření práva, zhojit. Dle mého názoru, s ohledem na zmíněné rozhodnutí ESLP a nutnost ochrany potomků zemřelého dítěte¹⁴⁶, by proto návrh podaný osobami, které by za těchto okolností analogicky vstoupili do práv zemřelého účastníka řízení, v souladu s ustanovením § 784 OZ, neměl být odmítnut a tito by měli být aktivně legitimováni k jeho podání. Co se týče situace, kdy návrh na určení otcovství bude za předmětných okolností podán ze strany domnělého otce či matky zemřelého dítěte, v takovém případě se domnívám, že je zapotřebí zkoumat, zda v daném případě neexistují mimořádné okolnosti svědčící proti určení otcovství. V případě jejich neexistence by dle mého názoru měl být procesní postup soudu shodný, jako tomu je v případě smrti domnělého otce dítěte před zahájením řízení, tedy zemřelému dítěti by byl soudem jmenován opatrovník, kdy s tímto bude jednáno jako s plnohodnotným účastníkem řízení.

4.3.2 Smrt dítěte po zahájení řízení o určení otcovství

Jak již bylo výše upozorněno, v rámci ustanovení § 784 OZ je zapotřebí rozlišovat situace, ve kterých nastane smrt navrhovatele od situací, v nichž zemře jiný účastník řízení. Tato koncepce právní úpravy může působit zavádějícím způsobem a adresát může nabýt dojmu, že pakliže v řízení dojde ke smrti dítěte, jež bylo v postavení navrhovatele, je možné, aby

¹⁴⁶ Tuto lze vyžadovat jak pro účely dědického řízení, tak kupříkladu pro účely lékařské, a to v případě, kdy potomek zemřelého dítěte trpí nemocí, kterou současný stav lékařské vědy není schopen rozpoznat a je zde možnost, že tato může být dědičného charakteru.

v řízení pokračovala jiná, k tomu oprávněná, osoba. Tento výklad je však chybný, jelikož odst. 2 předmětného ustanovení připouští v řízení pokračovat pouze za okolností, kdy zájem na pokračování v řízení projeví potomek dítěte, ostatní osoby v tomto případě tímto oprávněním nedisponují. Důvodem pro koncipování právní úpravy předmětným způsobem je skutečnost, že předmětem řízení o určení otcovství je stabilizování poměrů dítěte, a tudíž v případě absence osoby dítěte v řízení, tento odpadá. Z tohoto tedy plyne, že není podstatné, zda dítě bylo v řízení v postavení navrhovatele či účastníka řízení a vždy je nutné z procesního hlediska postupovat dle odst. 2 tohoto ustanovení.¹⁴⁷

I předchozí právní úprava však nebyla úplně bezchybná a jednoznačná. Konkrétně nebylo zcela zřejmé, zda předmětné právo potomků zemřelého dítěte dopadá pouze na situace, kdy smrt dítěte nastane v okamžiku již zahájeného řízení či taktéž na případy, ve kterých ke smrti dítěte dojde před zahájením řízení, a tudíž zda potomkům dítěte současně náleží aktivní legitimace k podání návrhu nového. Tato otázka byla velkým tématem právní teorie a odpovědi byly velmi odlišné.¹⁴⁸ Avšak jak již bylo výše naznačeno, odpověď na otázku procesního postupu v případě smrti dítěte před zahájením řízení o určení otcovství, bohužel dodnes absentuje.

V souladu s výše uvedeným, dle ustanovení § 784 odst. 2 OZ, je tedy potomek zesnulého dítěte oprávněn, ve lhůtě šesti měsíců od jeho smrti, podat soudu návrh, pakliže prokáže právní zájem na jeho určení. Svou povahou se jedná o lhůtu hmotněprávní, jelikož účelem návrhu potomka zemřelého dítěte je iniciace řízení a rozhodnutí v meritru věci. Je tedy zapotřebí, aby doručení předmětného návrhu bylo učiněno nejpozději poslední den této lhůty.¹⁴⁹

Co se týče prokázání právního zájmu na určení otcovství ze strany potomka zemřelého dítěte, v porovnání s dřívější právní úpravou¹⁵⁰, není v současné době již vyžadováno, aby tento byl prokázán ze strany všech potomků dítěte, ale postačí, pokud takto učiní kterýkoliv z nich.¹⁵¹ Dle názoru Svobody¹⁵² je nezbytné, aby návrh potomka dítěte obsahoval skutečnosti, na základě

¹⁴⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 943.

¹⁴⁸ Aktivní legitimaci potomků dítěte k podání nového na určení otcovství v případě smrti dítěte před zahájením řízení, byla připuštěna např. v komentáři k ZoR z roku 1970, viz ELIÁŠ, Josef a kol.: *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: Orbis, 1970, s. 226. Naopak tuto odmítal např. HADERKA, Jirí. In: RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta. *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 213.

¹⁴⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 944.

¹⁵⁰ Konkrétně za účinnosti zákona č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních, a následně za účinnosti zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, spolu se zákonem č. 94/1963 Sb., zákon o rodině.

¹⁵¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 942-943.

¹⁵² SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 59.

kterých svůj právní zájem dovozuje. K jeho prokázání je poté vždy dostačujícím tvrzení nezletilého potomka, že skutečností, dokládajících jeho právní zájem, je jeho právo, garantované prostřednictvím čl. 7 ÚPD, tedy právo dítěte znát svůj původ. Obecně je však právní zájem na určení otcovství potomka zemřelého dítěte posuzován ze strany soudu *ex officio* a současně v souladu se *zásadou vyšetřovací*, jež se v řízení o určení otcovství uplatňuje, tedy soud může v řízení přihlídnout taktéž k důkazům a skutečnostem, které v řízení nebyly navrženy.¹⁵³ Při hodnocení existence právního zájmu potomka zemřelého dítěte je nutné na tento nahlížet širěji, nejen z hlediska práv majetkových, konkrétně zejména v kontextu již zmíněného práva dítěte znát svůj původ dle čl. 7 ÚPD.¹⁵⁴ V případě, že tento nebude u potomka zemřelého dítěte shledán, bude předmětný návrh ze strany soudu zamítnut. Mohlo by se jevit, že neexistence právního zájmu potomka na určení otcovství je důvodem pro zastavení řízení, avšak tento závěr je nutné považovat za nesprávný. Vstupem potomka zemřelého dítěte do řízení, když tento zřejmě nastává ve chvíli, kdy předmětný návrh dojde soudu, je nedostatek právního zájmu svou povahou hmotněprávní skutkovou okolností, jenž je zapotřebí pro aktivní legitimaci k podání návrhu, a nikoliv procesní podmínkou řízení.¹⁵⁵

Mezi další nejasnosti současné právní úpravy můžeme zařadit otázku rozsahu oprávnění potomka zemřelého dítěte. Konkrétně pak, zda je aktivně legitimován taktéž k podání návrhu nového, v rámci kterého je oprávněn označit jakéhokoliv muže bez ohledu na předchozí řízení, tedy zda mu přísluší aktivní legitimace úplná či zda je tuto zapotřebí chápat v omezeném významu, toliko jako oprávnění podat návrh na pokračování v již probíhajícím řízení. Při použití jazykového výkladu sousloví „podání návrhu“ dojdeme k závěru, že právo potomka zemřelého dítěte je nutno chápat širěji, jelikož ustanovení § 784 odst. 2 OZ výslovně o „podání návrhu na pokračování v řízení“ nepojednává. V důsledku předmětného výkladu je tedy jediným správným závěrem, že potomku zemřelého dítěte náleží aktivní legitimace úplná, tedy je oprávněn taktéž k podání návrhu nového, pakliže původní řízení o určení otcovství bylo ze strany soudu zastaveno.¹⁵⁶ Ať už však aktivní legitimaci budeme chápat v jakémkoliv významu, Šínová¹⁵⁷ je toho názoru, že jako vhodnější varianta, v případě smrti dítěte, se z hlediska procesního postupu soudu, nabízí namísto zastavení řízení jeho přerušování, jelikož

¹⁵³ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 944.

¹⁵⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milada. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 536.

¹⁵⁵ SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 59.

¹⁵⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 943-944.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 944.

pouze v takovém případě bude zaručeno projednání věci v rámci stejného spisu stejným soudem. S takovým názorem souhlasím, jelikož se domnívám, že v opačném případě by takový postup mohl být v rozporu s právem účastníka řízení na projednání věci zákonným soudcem, jenž je neodmyslitelným atributem práva na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny.¹⁵⁸

S ohledem na skutečnost, že v právní úpravě absentuje povinnost jmenovat zemřelému dítěti v řízení o určení otcovství opatrovníka, stejně jako vymezení okruhu účastníků řízení, je opět zapotřebí uchýlit se k nastínění možného řešení této mezery v zákoně.¹⁵⁹ Zákonná úprava, upravující procesní postup v případě smrti domnělého otce v okamžiku po zahájení řízení, explicitně v ustanovení § 784 odst. 2 OZ, zakotvuje povinnost zemřelému domnělému otci jmenovat opatrovníka, kdy tomuto, v souladu s výše uvedeným a ustanovením § 420 odst. 2 ZŘS, náleží postavení účastníka řízení, a nikoliv pouhého zástupce domnělého otce. Tak tomu však v případě smrti dítěte v průběhu řízení není. Domnívám se tedy, že *a contrario* je zapotřebí nadále vést řízení se zesnulým dítětem jako plnohodnotným účastníkem řízení. Co se týče potomka zemřelého dítěte, tento bude poté v pozici opatrovníka, jmenovaného k tomuto účelu soudem, a to jako jeho zástupce. Jelikož podstatou ustanovení § 784 odst. 2 OZ bude v tomto případě vedení řízení proti zemřelému dítěti, a nikoliv proti jeho opatrovníkovi, na rozdíl od právní úpravy, jenž zakotvuje procesní postup v případě smrti domnělého otce v průběhu řízení, bude se zde jednat o výjimku z obecně platných pravidel civilněprávního procesu, dle kterých nemůže být v dané věci pro nedostatek procesní podmínky meritorně rozhodnuto. Rozsah oprávnění potomka zemřelého dítěte v řízení bude poté korespondovat s oprávněním zástupce účastníka řízení.¹⁶⁰

Ačkoliv možnost domáhání se určení otcovství v případě smrti dítěte v okamžiku po zahájení řízení, na rozdíl od případů, kdy smrt dítěte nastane před jeho zahájením, právní úprava výslovně připouští, z výše uvedeného plyne, že ani tato není bohužel bezchybná. *De lege ferenda* je proto nezbytné se zaměřit zejména na otázku rozsahu oprávnění potomka zemřelého dítěte spolu s jeho postavením v řízení a s tím související vymezení okruhu účastníků.

¹⁵⁸ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Právo na zákonného soudce v České republice* [online]. Pravniprostor.cz, 4. září 2020 [cit. 7 října 2023]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/pravo-na-zakonneho-soudce-v-ceske-republice>.

¹⁵⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-975, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 944.

¹⁶⁰ Tamtéž.

Závěr

Cílem této práce bylo blíže prozkoumat jednotlivé aktuální problematické aspekty právní úpravy určování otcovství soudním rozhodnutím, když tyto jsem v rámci úvodu práce nastínila prostřednictvím výzkumných otázek, na které jsem se poté v průběhu práce snažila najít odpovědi.

Nejprve jsem se zabývala otázkou, zda tzv. třetí domněnce určování otcovství stále oprávněně náleží místo v zákonné úpravě či zda ji lze pokládat za již překonanou, a tudíž její existence v právní úpravě je již nadbytečná. Je však nutné uzavřít, že ačkoliv se na první pohled může zdát, že skutková báze třetí domněnky je již překonána, a tudíž potřeba její zakotvení v právní úpravě již nevyvstává, stále existují specifické případy, ve kterých samotné genetické hledisko pro učení otcovství daného muže nebude dostačujícím. Je tedy zapotřebí, namísto absolutního upřednostnění genetického původu či hlediska soulože v kritické době, hovořit o jejich koexistenci. Jedině za těchto okolností bude právní úprava schopna pružně reagovat i na specifické případy.

Následující kapitola je velmi úzce navázána na kapitolu předchozí, jelikož taktéž pojednává o významu tzv. třetí domněnky, avšak v kontextu dokazování v řízení o určení otcovství. V řízení určení otcovství hraje dokazování, zejména pomocí znaleckých posudků, nepostradatelnou roli. Tuto skutečnost ještě více umocnil současný pokrok lékařské vědy, v důsledku kterého bylo objeveno znalecké zkoumání pomocí metody DNA diagnostiky, jenž pro dokazování v řízení o určení otcovství přineslo absolutní zvrat. Neopominutelnou výhodou metody DNA diagnostiky, v porovnání se znaleckými posudky z ostatních oborů, je možnost otcovství daného muže nejen vyloučit, ale i s téměř stoprocentní jistotou určit. V důsledku této skutečnosti metoda DNA diagnostiky naprosto převážila nejen v oblasti znaleckého zkoumání, ale taktéž v rámci dokazování jako celku, a to i přes její velkou finanční náročnost. Bude proto existovat pouze velmi málo případů, ve kterých se soudy uchýlí k využití důkazních prostředků odlišných. Lze tedy konstatovat, že význam ustanovení § 783 OZ je pro účely dokazování v řízení o určení otcovství, až na předmětné specifické případy, víceméně zanedbatelný.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že na předmětné otázky nelze genericky odpovědět a vždy je nutno postupovat individuálně, s ohledem na specifika daného případu. Domnívám se však, že ačkoliv význam tzv. třetí domněnky zcela zjevně není v současné době tak významný, jako tomu bylo v minulosti, stále nelze hovořit o její nadbytečnosti v právní úpravě.

V závěrečné kapitole jsem se poté blíže věnovala situacím, kdy dojde ke smrti některého z účastníků řízení, tedy domnělého otce, matky dítěte či dítěte samotného, a to jak před

zahájením řízení o určení otcovství, tak v jeho průběhu. Zejména jsem svou pozornost zaměřila na případy úmrtí dítěte, jelikož zde zákonodárce neposkytuje zcela jednoznačné řešení, jako tomu je například v případě smrti domnělého otce. S ohledem na tuto skutečnost jsem si za pomoci judikatury ESLP dovolila nastítnit možnou podobu budoucí právní úpravy, jež by odstranila předmětné mezery v zákoně. Co se týče smrti dítěte před zahájením řízení o určení otcovství, zde považuji změnu právní úpravy za nejvíce žádoucí, jelikož dosavadní procesní postup soudů je zcela nepřijatelný, a tudíž je zapotřebí *de lege ferenda* předmětný procesní nedostatek zhojit.

Seznam použitých zdrojů

Monografie:

- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 400 s.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodinné právo*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2022, 416 s.
- MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova Univerzita, 2000, 253 s.
- PLECITÝ, Vladimír a kol. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 144 s.
- POLIŠENSKÁ, Petra a kol. *Rodinné právo – právní postavení dítěte*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 346 s.
- POLIŠENSKÁ, Petra. *Přehled judikatury ve věcech vztahů mezi rodiči a dětmi: (s přihlédnutím k novému občanskému zákoníku)*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, 432 s.
- RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. Praha: C.H. Beck, 1999, 228 s.
- RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015, 213 s.
- SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 244 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, 304 s.
- ŠMÍD, Ondřej, DEJMANOVÁ, Radka. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, 232 s.

Komentáře:

- ELIÁŠ, Josef. a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: Orbis, 1970, komentář k § 54, 441 s.
- HUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2005, komentář k § 54, 478 s.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 1256 s.

- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník § 655-793, Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, 991 s.
- PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2019, 3352 s.
- RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta. *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: Panorama, 1989, 434 s.
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl I. Praha: V. Linhart, 1935.
- ŠVESTKA a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 856 s.

Články v odborném časopise:

- BUREŠOVÁ, Eva. Určení otcovství. *Rodinné právo*, 1999, č. 12, s. 15.
- FOREJTOVÁ, Monika a kol. Přehled zásadní judikatury Ústavního soudu ve věcech rodinného práva (3.). *Rodinné listy*, 2020, roč. 9, č. 3, s. 23-24.
- FRINTA, Ondřej, TÉGL, Petr. O návrhu nového občanského zákoníku a jeho kritice (a taky o kontinuitě a diskontinuitě). *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 14, s. 495 a násl.
- HADERKA, Jiří. Případ Keegan v. Irsko. *Právní rozhledy*, 1995, č. 8, s. 311.
- HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce. *Právo a rodina*, 2017, roč. 19, č. 8, s. 4-5.
- JEŽKOVÁ, Gabriela. Právní problémy určování otcovství. *Právní rádce*, 1998, roč. 6, č. 4, s. 10.
- KLEJCHOVÁ, Lucie. Určování otcovství aneb musí se domnělý otec podrobit testu otcovství? *Právo a rodina*, 2023, roč. 25, č. 3, s. 14.
- LOUDOVÁ, Milada, SIEGLOVÁ, Zuzana. Metodiky analýzy DNA jednoznačně řeší otázku sporného otcovství. *Právo a rodina*, 2002, č. 4, s. 13-15.
- MAŠEK, Daniel. Dokazování v paternitních sporech. *Právo a rodina*, 2004, roč. 6, č. 10, s. 21-22.
- MAŠEK, Jiří. Dokazování v řízeních o určení a popření otcovství. *Rodinné právo*, 1999, č. 5, s. 5.
- NOVOTNÁ, Věra. Rodinné právo v novém občanském zákoníku (2.). *Právo a rodina*, 2014, roč. 16, č. 2, s. 1-2.

- WINTEROVÁ, Alena. K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky). *Právní rozhledy*, 2012, č. 23-24, s. 839.

Právní předpisy a související dokumenty:

- Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný občanský zákoník rakouský, ve znění k 1. 1. 1904.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., obecná část, s. 194.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., zvláštní část, s. 73.
- Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění Protokolů č. 11 a 14 s Protokoly č. 1, 4, 6, 7, 12 a 13.
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte.
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2001 Sb.m.s., o Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství.
- Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Rozhodnutí soudů a jiných státních orgánů:

- Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07.
- Rozhodnutí ESLP ze dne 13. 7. 2006, Jäggi proti Švýcarsku, č. 58757/00.
- Rozhodnutí ESLP ze dne 2. 6. 2015, Cannone proti Francii, č. 22037/13.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 6. 5. 1967, sp. zn. 5 Cz 32/67.
- Rozsudek ESLP ze dne 15. 7. 2014, Tsvetelin Petkov proti Bulharsku, č. 2641/06.
- Rozsudek ESLP ze dne 2. 6. 2005, Znamenskaya proti Rusku, č. 77785/01.
- Rozsudek ESLP ze dne 26. 5. 1994, Keegan proti Irsku, č. 16969/90.
- Rozsudek ESLP ze dne 29. 1. 2019, Mifsud proti Maltě, č. 62257/15.

- Rozsudek ESLP ze dne 7. 2. 2002, Mikulić proti Chorvatsku, č. 53176/99.
- Rozsudek ESLP ze dne 7. 6. 2018, Novotný proti České republice, č. 16314/13.
- Rozsudek ESLP ze dne 9. 11. 2006, Paulík proti Slovensku, č. 10699/05.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 10. 1965, sp. zn. 5 Cz 81/65.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 6. 2011, sp. zn. 21 Cdo 693/2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2017, sp. zn. 21 Cdo 1852/2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne. 29.10.1992, sp. zn. 5 Cz 23/92.

Internetové zdroje:

- PETRÁNKOVÁ, Lucie. *Jak se postupuje při určení otcovství?* [online]. Dostupnyadvokat.cz, 1. prosince 2022 [cit. 18 září 2023]. Dostupné z: <https://dostupnyadvokat.cz/blog/urceni-otcovstvi>.
- Redakce epravo.cz. *Třetí domněnka otcovství* [online]. Epravo.cz, 18. dubna 2001 [cit. 7 října 2023]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/treti-domnenka-otcovstvi-5646.html?mail>.
- ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Právo na zákonného soudce v České republice* [online]. Pravniprostor.cz, 4. září 2020 [cit. 7 října 2023]. Dostupné z: <https://www.prawniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/pravo-na-zakonneho-soudce-v-ceske-republice>.

Cizojazyčné zdroje:

- SCHWENZER, Ingeborg, DIMSEY, Mariel. *Model Family Code. From a Global Perspective*. Antwerpen. Oxford: Intersentia, 2006, 257 s.

Jiné zdroje:

- Zpráva občanskoprávního kolegia NS ČSSR ze dne 14. 11. 1979, sp. zn. NS Cpj 41/79.

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá problematikou určování otcovství pomocí tzv. systému tří domněnek otcovství, konkrétně vybranými problémy souvisejícími s tzv. domněnkou třetí, respektive s určováním otcovství soudním rozhodnutím.

Cílem práce bylo blíže prozkoumat jednotlivé aktuální problematické aspekty právní úpravy určování otcovství soudním rozhodnutím a současně se pokusit nastínit možnou podobu budoucí právní úpravy pro oblast procesního postupu soudů v případech smrti dítěte, ve kterých právní úprava neposkytuje jasné vodítko.

Podstatná část diplomové práce se zaměřuje na problematiku významu a aktuálnosti skutkové báze třetí domněnky v řízení o určení otcovství, zejména pro oblast dokazování, jenž je nedílnou součástí předmětného řízení.

Text práce se zabývá postupem v případě smrti některého z účastníků řízení o určení otcovství spolu s možnostmi podoby budoucí právní úpravy v případech úmrtí dítěte, jak před zahájením řízení, tak v jeho průběhu, v důsledku které by došlo k odstranění mezer v zákoně.

Diplomová práce vychází z právního stavu ke dni 16.10.2023.

Abstract

The thesis deals with the issue of determining paternity by means of the so-called system of three presumptions of paternity, specifically selected problems related to the so-called third presumption, or the determination of paternity by a court decision.

The aim of the thesis was to examine in more detail the current problematic aspects of the legal regulation of the determination of paternity by court decision and at the same time to try to outline the possible form of future legislation for the area of procedural procedure of courts in cases of death of a child, in which the legal regulation does not provide clear guidance.

A substantial part of the thesis focuses on the issue of the importance and relevance of the factual basis of the third presumption in proceedings for the establishment of paternity, especially for the field of evidence, which is an integral part of the proceedings in question.

The text of the thesis deals with the procedure in the event of death of one of the parties to the proceedings for the establishment of paternity, together with the possibilities of future legal regulation in cases of death of a child both before and during the proceedings, which would result in the elimination of gaps in the law.

The thesis is based on the legal situation as of the date 16.10.2023.

Klíčová slova

Určování otcovství, třetí domněnka otcovství, řízení o určování otcovství, otcovství, mateřství, DNA, znalecké posudky, soulož, dokazování, zájem dítěte, otec, matka, dítě, smrt, smrt účastníka řízení, metoda DNA diagnostiky, soukromý život, domnělý otec.

Keywords

Determination of paternity, third presumption of paternity, proceedings to establish paternity, paternity, maternity, DNA, expert opinion, coitus, evidence, best interests of the child, father, mother, child, death, death of a party to the proceedings, DNA diagnostic method, private life, putative father.